

PAMIATKOVÁ ZÓNA SPIŠSKÉ PODHRADIE

ZÁSADY PAMIATKOVEJ STAROSTLIVOSTI

A u t o r : I n g . a r c h . P a v o l I Ž V O L T

PAMIATKOVÝ ÚSTAV

LEVOČA

1999

ZÁSADY PAMIATKOVEJ STAROSTLIVOSTI PRE PZ SPIŠSKÉ PODHRADIE

OBSAH:

TEXTOVÁ ČASŤ

1.ZÁKLADNÉ ÚDAJE

2.ÚDAJE O ZADANÍ A SPRACOVANÍ ZPS

3.PREHLAD SPRACOVANÝCH ÚZEMNOPLÁNOVACÍCH
DOKUMENTOV /REGULAČNÝ PLÁN/ S OVERENÍM ICH PLATNOSTI

3.1.Územnoplánovacia dokumentácia

4.PREHLAD PODKLADOV K SPRACOVANIU ZÁSAD PS PRE PZ
SPIŠSKÉ PODHRADIE

D.Pamiatkový prieskum pre PZ

5.HISTORICKÝ A URBANISTICKÝ VÝVOJ SÍDLA

5.1.Stručný historický vývoj

5.2.Vývoj sídla v zásadných urbanizačných etapách, stručný stavebný vývoj
sídla.

6.HODNOTY PZ A ZDÔVODNENIE JEHO OCHRANY

6.1.Pôdorysná schéma a štruktúra historického jadra

6.2.Silueta historického jadra Spišského Podhradia

6.3.Umelecko-historické, a architektonické, hodnoty objektovej skladby

6.4.Zeleň –Ing.Eva Semanová

6.5.Archeologické náleziská

7.ÚZEMNÉ VYMEDZENIE PZ

8.ÚZEMNÉ VYMEDZENIE OCHRANNÉHO PÁSMA

9.ZÁSADY PAMIATKOVEJ STAROSTLIVOSTI PRE PZ

9.1.Hlavné zásady urbanisticko- architektonickho riešenia priestorov PZ

9.2.Podmienky pre stavebnú a hospodársku činnosť v PZ

9.3.Zásady diferencovaného prístupu k objektom v PZ

9.3.1.Kultúrne pamiatky

9.3.2.Objekty dotvárajúce prostredie

9.3.3.Objekty nerušiace prostredie

- 9.3.4. Objekty vyžadujúce úpravu
- 9.3.5. Objekty navrhnuté na demoláciu
- 9.3.6. Navrhované úpravy objektov
- 9.4. Stanovenie podmienok na rezervných plochách
- 9.5. Zásady funkčného využitia
- 9.6. Zásady dopravného riešenia
- 9.7. Parcelácia a uličné čiary
- 9.8. Riešenia fasád a parterov
- 9. Riešenie striech
- 9.10. Riešenie priestorov a ulíc
  - 9.10.1. Malá architektúra
  - 9.10.2. Osvetlenie
- 9.11. Zásady pre výber a použitie stavebných materiálov
- 9.12. Zásady riešenia zelene v PZ- Ing. Eva Semanová
- 9.13. Technická infraštruktúra a jej zariadenia
  - vodné hospodárstvo- vodovod
  - kanalizácia
  - riešenie $\rightarrow$ OV
  - energetika- zásobovanie el. energiou
  - plynom
  - vykurovanie
- 9.14. Archeologické výskumy a nálezy
- 9.15. Názvy ulíc a námestí
- 9.16. Životné prostredie PZ
- 9.17. Prezentácia pamiatkového fondu v PZ
- 9.18. Účast' orgánov a organizácií na regenerácii PZ

10. ZÁSADY PRE OCHRANNÉ PÁSMO PZ

1 1. ZÁVER

PRÍLOHY

a/ TABULKOVÉ PRÍLOHY

Zoznam objektov zapísaných v ÚZKP

Zoznam objektov navrhnutých na zápis do ÚZKP

Zoznam objektov v ochrannom pásme navrhnutých na zápis do ÚZKP

Zoznam objektov dotvárajúcich prostredie PZ

Zoznam objektov vyžadujúcich si úpravu, návrh zmien a úprav

Zoznam rušivých objektov v prostredí PZ návrh zmien a úprav.

b/ ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY A PRAMEŇOV

c/ FOTODOKUMENTÁCIA

d/GRAFICKÁ DOKUMENTÁCIA

1.Výkres slohovej a analýzy a analýzy tech. stavu M 1:1000

2.Výkres "Zásad pamiatkovej starostlivosti" M 1:1000

TEXTOVÁ ČASŤ

ÚVOD

Aktualizácia Zásad pam. starostlivosti je spracovaná v zmysle PHÚ (plánu hlavných úloh, NPaKC SÚP Bratislava v roku 1999 ako základný metodický podklad pre riešenie urban.- arch. problémov daného územia. Pri ich spracovaní sme vychádzali z doteraz vypracovaných a schválených metodických materiálov. Vyhlásenie Spišského Podhradia

za súčasť Sv. dedičstva UNESCO , zmena spoločenských podmienok a reálneho stavu pam. fondu, ako aj absencia aktuálneho územného plánu pre Sp.Podhradie si vyžiadali vypracovanie Zásad pam. starostlivosti PZ .

Zásady pamiatkovej starostlivosti vychádzajú z pam. prieskumu-
"Základný umelecko-historický a architektonický výskum",/vypracovaný
E.Križanovou a R.Ondreíčkovou v r.1966, arch.č.362-T/ , "Zásady
pamiatkovej starostlivosti pre mestskú pamiatkovú rezerváciu Spišská
Kapitula a historický urbanistický súbor Spišské Podhradie",
/vypracovaný Dobroslavou Mrázovou a Vierou Florekovou v r.1986/.

Ďalšie materiály na ktoré navrhované zásady organicky naväzujú sú
Zásady pam. starostlivosti OP NKP Spišský hrad a zapísanie Spišského
hradu a pamiatok jeho okolia za Svetov. dedičstvo UNESCO na jeho
17.zasadání v dňoch 6-11.12. 1993 do Zoznamu svetového dedičstva. Za
odbornú spoluprácu a vypracovanie kapitol 6.4 „Zeleň“ a 9.12 „Zásady riešenia
zelene v PZ“ by som chcel poďakovať Ing.Eve Semanovej z regionálneho
strediska PÚ Prešov.

1.ZÁKLADNÉ ÚDAJE

Identifikačné údaje:

Názov súboru: Spišské Podhradie

Názov sídla: Spišské Podhradie

Okres: Levoča

Kraj: Prešovský

Štát: Slovenská republika

2.ÚDAJE O ZADANÍ A SPRACOVANÍ ZPS

ZPS boli spracované v priebehu roku 1999.

3.PREHLAD SPRACOVANÝCH ÚZEMNOPLÁNOVACÍCH DOKUMENTÁCIÍ

/REGULAČNÝ PLÁN/ S OVERENÍM ICH PLATNOSTI

3.1.Uzemnoplánovacia dokumentácia

Názov PD: Smerný územný plán Spišské Podhradie

Spracovateľ PD: SÚRPMO Praha

Schválenie PD:1969

Platnosť: nie je platný

Názov PD: Návrh koncepcie ÚPN- Z Spišského Podhradia

Spracovateľ PD: Urbion, Košice

Schválenie PD:1986

Aktualizácia:

Platnosť: nie je platný

Zmeny a obmedzenia:

Názov PD: Urbanistická štúdia občianskej vybavenosti v

Spišskom Podhradí

Spracovateľ PD: Urbion, Košice

Schválenie PD:1985

Aktualizácia:

Platnosť: nie je platný

Zmeny a obmedzenia:

4.PREHLAD PODKLADOV K SPRACOVANIU ZÁSAD PS PRE PZ SPIŠSKÉ PODHRADIE

D1.Pamiatkový prieskum pre PZ

Názov : Spišské Podhradie - Základný umeleckohistorický
a architektonický výskum

Spracovateľ: prom.hist.E.Križanová , Ing.arch. R.Ondreičková, Slov. ústav
pam. starostlivosti a ochrany prírody, Bratislava

Schválenie :1966

Aktualizácia:

Platnosť:

Zmeny a obmedzenia:

D2.Zásady pam. starostlivosti

Názov PD: Zásady pamiatkovej starostlivosti pre MPR
Spišská Kapitula a HUS Spišské Podhradie

Spracovateľ PD: Ing.arch.Dobroslava Mrázová
a Ing.arch. Viera Floreková , štátny ústav pam.
starostlivosti Bratislava

Schválenie PD:1986

Aktualizácia:

Platnosť:

Zmeny a obmedzenia:

Názov PD: Ochranné pásmo NKP Spišský hrad, Zásady
pamiatkovej starostlivosti

Spracovateľ PD: Dr.Gabriel Lukáč, Ing.arch.Stanislav
Mráz, Pamiatkový ústav Bratislava, regionálne stredisko
Levoča

Schválenie PD:1995

Aktualizácia:

Platnosť: nie je platný

Zmeny a obmedzenia:

5.HISTORICKÝ A URBANISTICKÝ VÝVOJ SÍDLA

5.1.Stručný historický vývoj

Stručný historický vývoj sídla je uvedený v nasledujúcich tabuľkách:

Historický Dátum	Historická udalosť	Stavebná činnosť
4 stor.p.n.l 4.st n.l		Keltské opevnenie na hradnom vrchu
8 – 9 stor.	Slovania sa usadzujú v Podhradskej kotline	Slovanské hradisko na Čingove
9 stor.		Slovanské hradisko na Dreveníku
10– 11 stor.	Stabilizovanie Maďarského kráľovstva	Kláštor na Pažici
Zač.12 stor.		Výstavba Spišského hradu
Začiatok 13.Stor.		Biskupský palác na Spišskej Kapitule
1209	Bamberský biskup Ekbert predáva pozemky Spišskému Prepoštolovi	
1226	Koloman, syn Ondreja III. vytvára na Spiši kniežatstvo	
1241	Územie Spiša bolo vyplienené Tatármi	
1245– 1275		Výstavba katedrály Sv.Martina,

1248		
1249	Kráľ Belo IV. pri vytyčovaní hraníc pozemkov spomína Spišské Podhradie	Belo IV. povoľuje prepoštovi Matejovi výstavbu veže na hrade
1258		Stavba rím. kat. kostola Panny Márie
1269	Existencia fary	
1271	Spišské Podhradie patrí do spoločenstva Spišských Sasov Štefan V. garantuje všetkým obciam s určitým množstvom nemeckých kolonistov veľké privilégium	
1274	Písomný dokument o sídle prepošstva na Pažici	Spor medzi Kapitulou a Podhradím o preložení časti cesty vedúcej cez Kapitolu
1275	Špecifikácia hraníc katastra mesta kráľom Ladislavom	Postavenie kostola v Žehre
1288	Spišská Kapitula bola vyplienená Kumánmi a Bulharmi	
1312	Bitka pri Rozhanovciach Rozhanovce Plienenie Spišskej Kapitulky vojakmi	

	Matúša Čáka	
1327	Kodifikácia Spišského práva – Zipser Wilkur	
1370		
1397	Podhradský farár Henczmanus založil v meste špitál	
1399	Zmienka o Augustiniánoch v meste	
1412	13 Spišských miest vrátene Podhradia sa dostáva do poľského zálohu	
1433	Obsadenie Spišského hradu armádou J. Jiskru	Existencia kaplnky pri farskom kostole
1443	Zemetrasenie	
1456	Udelenie práva jarmoku a trhov	
1462–1497		Farský kostol bol prestavaný v gotickom štýle
1473– 1478		Výstavba kaplnky Zápoľských na Kapitule
1487		Nová kaplnka Jána Krstiteľa pri farskom kostole

Polovica 15 Stor.		Vežový dom- tzv. Mýtna stanica
1510		
1531	;Veľký požiar zničil polovicu mesta	
1546		Výstavba starej radnice (Mariánske námestie)
1548		
1549	Občania mesta prestúpili na evanjelickú vieru	
1550	Augustiniáni opustili kláštor	
1559	Všeobecné prijatie reformácie	Existencia štyroch mlynov
1583	Podhradie postihli dva požiare	
1614	Synoda evanjelikov v Spišskom Podhradí	
1636		Jezuitská škola
1643– 1658		Prestavba kláštora a zväčšenie nemocnice
1661		
1663	Veľký požiar zničil celé mesto	Kaplnka Sv. Rozálie v okolí

		Podhradie
1671– 1674		Rehoľa Milosrdných bratov
1662– 1665		Dokončenie opevnenia Spišskej Kapituly
1672		
1674	Príchod rehoľe Milosrdných bratov do mesta	Pútnická kaplnka na Sivej Brade V roku 1768 bola prebudovaná
1675	Zriadenie kláštora Milosrdných bratov	v rokokovom štýle
1679	1500 osôb zomrelo na mor	
1684	Vojaci Štefana Rákocziho vyplienili Spišské Podhradie	
		Výstavba stípa so sochou Immaculaty
1710	1 600 osôb zomrelo na mor	
1727– 1736		Barokové úpravy kláštora a výstavba kostola pri kláštore
1757	Existencia 250 remeselníckych dielní v meste	
1758		

1759		Výstavba dreveného evanjelického kostola
1776	Protipožiarne opatrenia	
1772	Vrátenie zálohovaných miest	Rokoková kaplnka Jána Nepomuckého na Pažici
1773	Prepošstvo bolo zmenené na biskupstvo Máriou Teréziou	Revízia mestského majetku Pavlom Tisztom (6 mostov, 5 mlynov, 1 hostinec, pivovar v každom dome prvej triedy)
1774		Spiš hrad vyhorel
1780		
1781		Zbúranie rotundy na Spišskej Kapitule
1782	20 domov bolo zničených potopou a 208 poškodených požiarom	
1785– 1786		Oprava radnice
1787		Obnova školy (Mariánske nám. 22/547)
1788		
1794	Veľký požiar zničil 295 domov, vyhorela škola a fara	Rímsko- Katolícky farský kostol vyhorel

1800–1803		Výstavba nového murovaného evanjelického kostola
1820-1822	Protipožiarna opatrenia prijaté Jozefom II.	
Pol. 19.stor.	Zákaz budovania tzv. stredného riadku	Výstavba novej evanjelickej fary a školy
1824– 1825		Radová zástavba na Štefánikovej ulici Robotníckej ulici, doplnenie Mariánskeho námestia Zbúranie lode farského r.k. kostola
1825– 1829		Výstavba novej lode kostola podľa projektu Antona Veszelovského
1829– 1832		Výstavba veže evanjelického kostola, navrhnutá A. Povolným (z Levoče)
1831	Sedliacka rebélie a epidémia cholery	
1843	94 domov zhorelo	
1849	Bitka pri Branisku	
1850		

	Židovská organizácia Chevra Kadisha	
1850– 1860	Spišské Podhradie sa stáva okresným mestom	
1856	Veľký požiar, zhoreli kostoly a 160 domov	
1861		Reštaurovanie Mariánskeho stĺpa
1873		Dokončenie židovskej školy
1875		Dokončenie synagógy
1879		Dokončenie novej židovskej školy
		Založenie kasární
1889		Obnova evanjelického kostola
1890		Výstavba železnice
1894– 1922	Spišské Podhradie sa stáva po druhý krát okresným mestom	Rozšírenie školy
1894	Bol založený kameňolom	
1895		Oprava synagógy
Zač.20.st.		V meste sa objavujú kazetové dvere a iné eklektické detaily

1905		S. Schlesinger prevádzkuje parný stroj a pílu
po 1905	200 domov zhorelo	
1907		Ján Harmata založil továreň na elektrické zariadenia
1913		
1927		Vybudovanie učiteľského ústavu na S. Kapitule
		Prístavba seminára na Spišskej Kapitule
		Zbúranie starej barokovej budovy hostinca na Mariánskom námestí a výstavba nového "kultúrneho domu" projektovaná J. Záhenským
1932– 1934	Povolenie ťažby travertínu	
1936		Výstavba novej radnice navrhnutá y Ing. J. Kovácsom
1937		Zväčšenie železničnej stanice
1942		Nadstavba radnice
1943		Komplexná renovácia Kláštora Milosrdných bratov
1948– 1949		
1950		Spišská Kapitula bola vyhlásená za mestskú pam. rezerváciu

1993		Obnova románskej veže farského kostola
11.12.1993		Spišský hrad a pamiatky jeho okolia boli zapísané na zoznam svetového kultúrneho dedičstva UNESCO

Doplňujúce údaje.

Vývoj názvov sídla:

Villa Saxonum sub castro 1249

(obec Sasov pod hradom)

Suburbium 1305

(Podhradie)

de Suburbio in vulgari Kirchdorf dicto 1307

(o Podhradí, ktoré sa obyčajne volá Kostolná dedina)

villa Kirchdorf , Kirchdrauf 1318

(obec Kostolná dedina)

Waralja 1408

(po maďarsky Podhradie)

Suburbium castri Scepusiensis vulgo Varalja 1412

(Podhradie Spišského hradu)

Počet obyvateľov mesta v jednotlivých rokoch v rozmedzí 1773-1910

1773	1776	1830	1857	1870	1880	1890	1900	1910
2251	2980	3144	3425	3363	3256	3132	3024	3129

Národnosti v meste 1880-1910

Rok	Sloven.	Nemecká	Maďarské	Ukrajín.	Iná
1800	2173	857	71	-	-
1890	1918	650	431	2	1
1910	1832	713	566	-	-

Vývoj počtu domov v meste 1773-1910

1773	1880	1890	1900	1910
408	534	518	539	546

Domy boli rozdelené do piatich kategórií podľa ich veľkosti a vybavenia.

Najväčšie domy patrili do prvej kategórie.

1. kategória	2.kategória	3.kategória	4.kategória	5.kategória
88	150	93	78	-

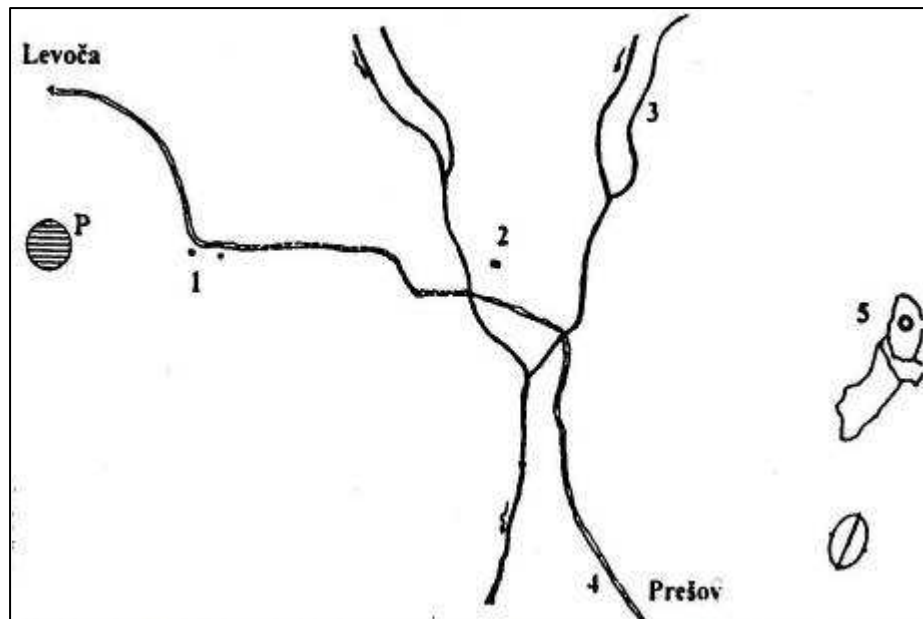
V roku 1900 bol pomer murovaných domov ku dreveným 461 ku 76. Po roku 1905 počet murovaných narástol na 507 a počet drevených klesol na 36.

5.2.Vývoj sídla v zásadných urbanizačných etapách, stručný

stavebný vývoj sídla

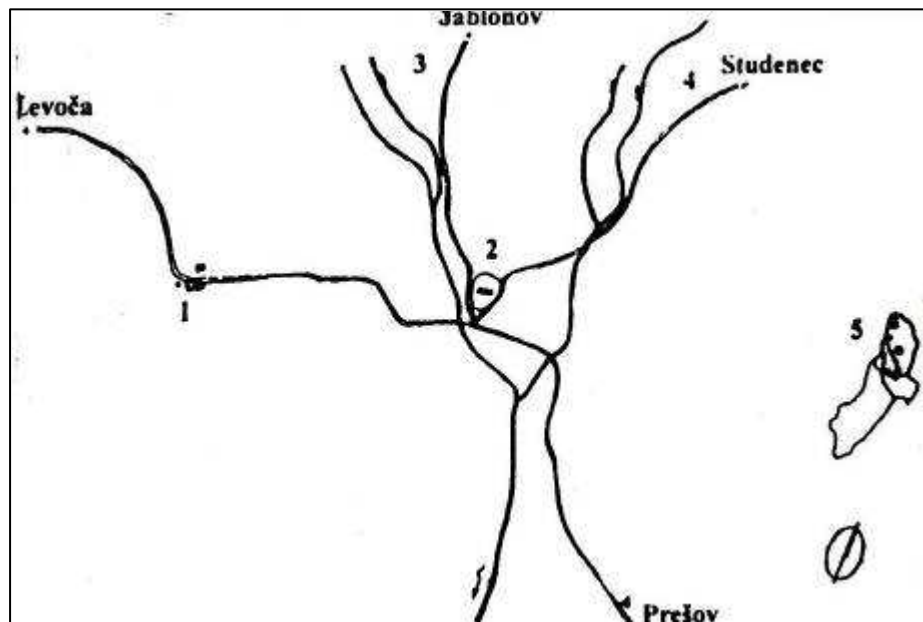
Schémy vývoja pôdorysu sídla

I. Situácia do polovice 13. stor. (1241)

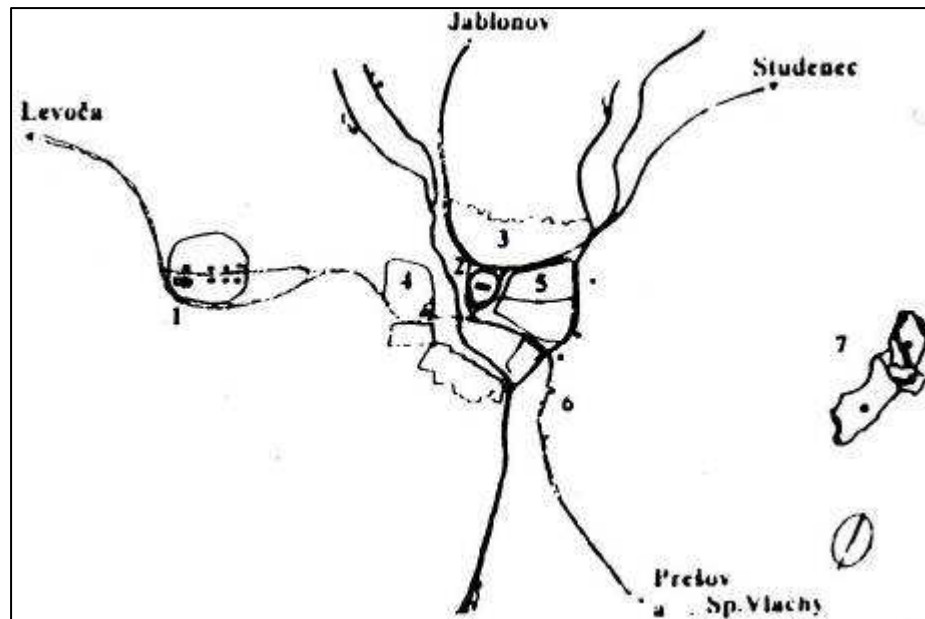
- 1-Dve rotundy
  - 2-Románsky kostol v Spišskom Podhradí
  - 3-Vodné toky križujúce sídlo
  - 4-Cesta vedúca okolo južnej časti hradného vrchu
  - 5-Prvá veľká veža na vrchu hradného brala (jej priemer bol okolo 23 m)
- P-Benediktínsky kláštor na Pažici (jeho základy boli archeolog. dokumentované)

II. Situácia v druhej polovici 13. stor (po tatárskom vpáde)

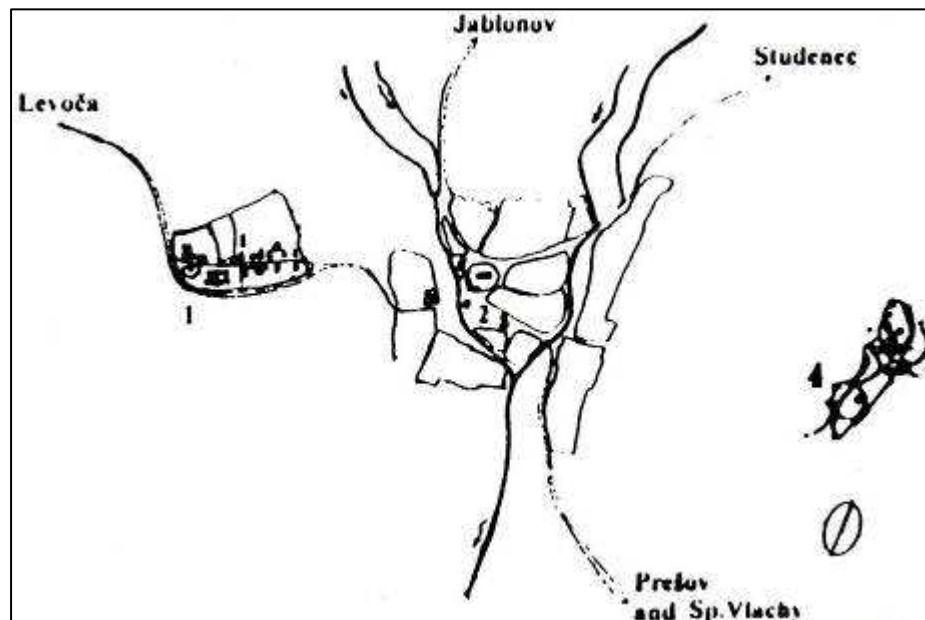
- 1.Výstavba katedrály Sv.Martina
- 2.Nový got. kostol, ktorý nahradil starší románsky
- 3.Cesta do dediny Jablonov
- 4.Cesta do dediny Studenec
- 5.Románsky „horný hrad“ s novou vežou

III. Situácia počas 15. stor. a 16. stor.

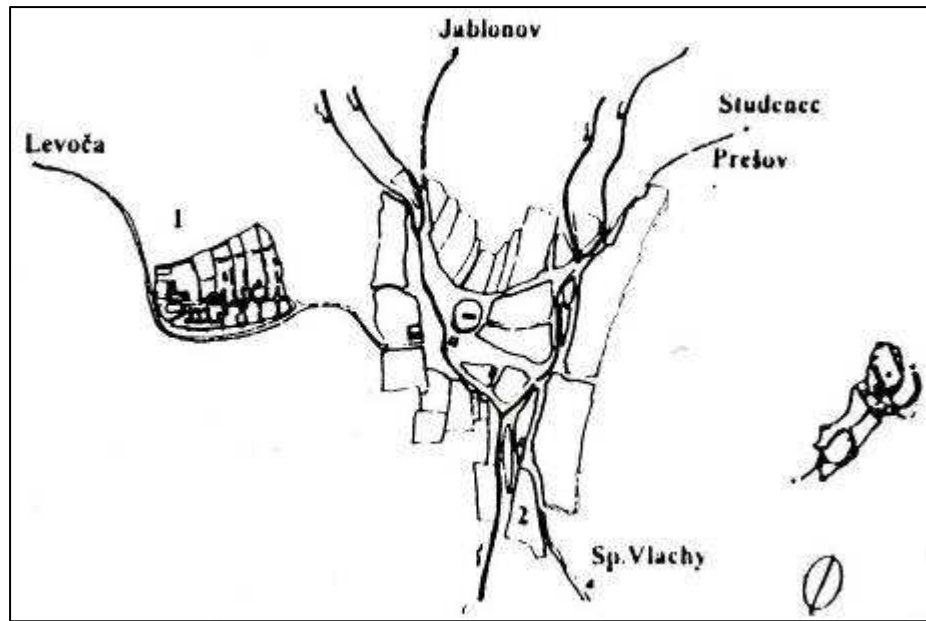
- 1.Prvé opevnenie Spišskej Kapituly
- 2..Farský kostol s opevnením
- 3.Gotické domy obklopujúce námestie.
4. Existencia špitálu a kláštora
- 5.Dokočenie východnej časti námestia
- 6.Tzv.“vežové domy“ na východnej časti sídla
- 7.Predsunutú opevnenie hradu

IV. Situácia v 18. stor.

- 1.Spišská Kapitula bola opätovne opevnená a prestavaná v barokovom slohu
- 2.Námestie bolo rozdelené radom domov na dve časti
- 3.Boli postavené, alebo prestavané dôležité budovy v barokovom slohu (napr. Kláštor a kostol Milosrdných bratov, mariánsky stĺp)
- 4.Hrad dosiahol svoju najväčšiu rozlohu. Fortifikačný systém začal strácať svoj strategický význam.

V. Situácia v 19. stor.

1. Pôdorysný vývoj Spišskej Kapituly bol ukončený.
2. V okrajových častiach mesta bolo vybudované bloky prízemných domov (Štefánikova, Robotnícka)

Pôdorys Spišského Podhradia určila cesta z Levoče do Prešova a Spišských Vlchov, vedúca okolo kapitulného a hradného kopca. Spolu s miestnymi komunikáciami do Studenca a Jablonova vytvára typickú "vidlicu". Jadrom pôvodného osídlenia je v pôdoryse mesta dodnes zachovaná okrúhlica v strede s románskym kostolom z polovice 13. storočia, goticky opevneným v 15. storočí. Vznik tohoto centra môžeme datovať najneskoršie do 12. storočia s predpokladom, že na mieste dnešného kostola stála staršia budova a že farský kostol v dnešnej podobe vznikol asi, podobne ako v Spišskej Kapitule, na mieste, alebo s použitím staršej stavby, ktorej dominujúce postavenie typ osídlenia rešpektovalo. Radiálne vybiehajúce ulice z centrálného námestia sa čiastočne zachovali vo svojich pôvodných trasách najmä na severnej strane mesta s vybiehajúcou Prešovskou ulicou, ktorá bola pokračovaním podnes zachovanej trasy cesty okolo Spišskej Kapituly.

Koncom 14. a v 15. storočia vznikla potreba rozšíriť mestský pôdorys. Hospodársky prosperujúce mestečko v blízkosti staršieho osídlenia založilo veľkoryso koncipované obdĺžnikové, rozsiahle námestie s priečne pretekajúcim potokom, obostavaná radom poschodových meštianskych domov. Západnú stranu námestia určoval už existujúci mestský špitál. Gotické meštianske domy, ktoré sa nám zachovali vo svojej pôvodnej skladbe na tomto námestí až podnes, sú poschodové budovy prejazdového typu s dvojtraktovou dispozíciou a v ojedinelých prípadoch so zachovanými gotickými dvornými krídlami. Prejazd a miestnosti týchto domov boli zaklenuté valenou lomenou klenbou, miestnosti poschodia boli kryté trámovými stropmi. Mnohé z týchto domov si zachovali až podnes pôvodné arch. články, najmä vstupné a interiérové portály, kozuby v prejazde alebo v čiernej kuchyni, gotické kované dvere v dvornom krídle, ako aj štrbinové strielne na dvornej strane obytnej budovy a hospodárskeho krídla.

Týmto novým stavebným zásahom sa pôvodné osídlenie dostalo čiastočne do sekundárnej polohy a na novo vzniknutom námestí vznikla v radovej zástavbe aj radničná budova. Medzi verejné stavby mesta patrí v prvom rade farský kostol z rokov po tatárskom vpáde, ktorý sa svojimi arch. článkami približuje k architektúre katedrály Sv. Martina v susediacej Spišskej Kapitule. Je oprávnený predpoklad, že na stavbe pracovala už v 13. storočí spišskokapitulská stavebná huta a že tieto zásahy sa upevnili najmä v priebehu druhej polovice 15. storočia. Vtedy vystrojili kostol gotickým vnútorným zariadením z okruhu spišskokapitulskej dielne, z ktorej najmä tabuľové obrazy patria medzi vrcholné umelecké diela tohto obdobia. Farský kostol bol jednoloďový s rovným uzáverom presbytéria a s predstavanou vežou, goticky prebudovaný a opevnený v 15. storočí. Pri klasicistickej prestavbe, resp. novostavbe v dvadsiatich rokoch 19. storočia z pôvodnej stavby rešpektovali iba vežu so združenými zvukovými oknami a niektoré časti gotického vnútorného zariadenia.

Okrem farského kostola stála na západnom okraji mesta už od 14. storočia budova mestského špitálu, v polovici 17. storočia prebudovaná na

kláštor s kostolom Milosrdných bratov. Kláštor napriek barokovej úprave v 18. storočí a napriek jeho rozšíreniu o príľahlé meštianske domy, ktoré pripojili funkčne ku kláštoru, nezmenil podstatne svoj výzor a dispozičné riešenie štvorkrídlovej budovy s ústredným dvorom, okolo ktorého obieha renesančne klenutá chodba.

Ako radničnú budovu využili roku 1546 postavený meštiansky dom na staršom gotickom základe, v radovej zástavbe na severnej strane mesta. Povrchovým prieskumom dnes ešte nevieme rekonštruovať vzhľad tejto budovy, pretože podliehala častým prestavbám.

Meštianske renesančné domy, ktoré vznikli na voľných plochách námestia, v zásade rešpektovali tradičné osvedčené gotické pôdorysy prejazdového poschodového domu s priestorom zaklenutým valenými klenbami s lunetami a krížovými klenbami. Z ich pôvodného riešenia sa zachovalo množstvo portálov, okenných orámovaní a architektonických kamenárskych detailov v interiéroch a na fasádach domov. Osobitosťou renesančných domov sú drevené trámové, vyrezávané stropy umiestnené často v prízemí v prednej izbe, v riešení a v profilácii ktorých sú rezíduá starších gotických stropov. Stropy sú datované do 17. storočia a sú slohovo príbuzné stropom v Spišskej Kapitule.

Pretože Spišské Podhradie nepatrilo medzi najbohatšie spišské mestá, nemalo v stredoveku zrejme ani hradby a opevnenie tak rozvinuté, ako v bohatších mestách, napríklad v Levoči. V písomných správach sa ich jestvovanie nepotvrzuje. Výsledky výskumu však ukázali, že mesto plánovito budovalo svoj systém opevnenia. Hradby pôvodne tak ako aj v drobných sídlištných útvaroch nahrádzalo opevnenie farského kostola s dookola obiehajúcim prstencom kamenných mlynov a so vstupnou lomenou gotickou bránou. Podobne ako v iných mestách, bola obrana riešená individuálne na jednotlivých parcelách, ale aj v celkovom urbanistickom riešení s ustupujúcimi priečeliami domov stavanými na pílovitom pôdoryse na výpadových cestách, ktoré podobne ako v iných stredovekých mestách, mali svoj obranný charakter. Ako sme už spomenuli,

jednotlivé gotické domy si zachovali v hlavných krídlach smerom do dvora a na pôvodne stredovekých dvorných krídlach úzke strielne, ktoré zabezpečovali obranu domu z okrajových častí mesta. Niektoré parcely sú podnes uzavreté kamenným múrom z lomového muriva, najmä na západnej strane mesta v trase pôvodných špitálskych budov. Zdá sa, že aj tieto múr pomáhali zvyšovať obranu mestského jadra. Prieskumom sa zistilo, že juhozápadnej a juhovýchodnej strane mesta smerom k hradu a Spišskej Kapitule sa zachovali dve kamenné blokové veže s kľúčovými a obdĺžnikovými strieňami, postavené na okraji pôdorysu gotického mesta v 16.storočí. Presnejšie určenie funkcie týchto stavieb však ešte nie je známe.

V priebehu 18.storočia vstavali do rozmernej plochy námestia nový rad poschodových meštianskych domov, ponechávajúcich čiastočne tradičné dvojtraktové a potom trojtraktové pôdorysy prejazdových domov, ako aj rozmernú stavbu evanjelického kostola z roku 1799. Tak sa staršie meštianske domy na južnej strane námestia dostali do sekundárnej polohy.

V 18. a 19. storočí badať na okrajoch mesta rozsiahlu stavebnú činnosť. Vznik siete nových ulíc s prízemnými domami v radovej zástavbe, ktoré sa (Štefánikova rozprestierajú pozdĺž cestných komunikácií a vytvárajú nové ulice. Urbanistická situácia niektorých z týchto ulíc je ešte stredoveká (Podzámková), ako to dokazujú jestvujúce "vežové domy". Obhliadka jestvujúcich objektov preukazuje kamenné jadrá v hĺbke objektov na ich presnejšiu klasifikáciu je však potrebný podrobnejší výskum (č.12, 10 Štefánikova).

Postupne v priebehu 19. storočia sa z stavba dopĺňala (dochované arch. prvky pochádzajú približne z pol.18 st.). Úlohu v dotvorení pôdorysu zohrala aj židovská komunita výstavbou školy a synagógy.

Na pôdoryse mestského jadra tak ako bolo dobudované v baroku, sa prakticky nezmenilo nič podstatné. Popri rešpektovaní pôvodnej parcelácie vzniklo niekoľko historizujúcich a secesných budov, z väčších

objektov treba spomenúť prestavbu staršej farskej renesančnej budovy a novostavbu školy. Meštianske domy v zásade iba obnovili, často sa jednalo o výmenu stropov, alebo úpravy fasády.

Výzor týchto domov však značne pozmenil nové natočenie plechových striech s nízkym sklonom, ktorými obyvatelia mesta nahradili staršie, ľahko horľavé šindľové strechy so štítom a podlomenicou. Táto výmena striech sa pravdepodobne odohrala po poslednom veľkom požiari mesta v r.1905.

Budova železničnej stanice a jej zariadenia sa dotkla mesta len okrajovo. Až v tridsiatich rokoch 20.storočia vznikli na ploche námestia dve väčšie Budovy. Mestský dom a kultúrny dom s hotelom, ktoré znovu rozdelili veľkú plochu námestia a odsunuli kláštornú budovu do úzadia.

Výstavba v druhej polovici 20.storočia nerešpektovala hist. parceláciu. Na mieste vnútroblokových zadných parciel a hosp. budov Palešovho a Mariánskeho námestia bolo vybudované sídlisko "Hrad". Ďalšia výstavba panelových domov bola vsunutá medzi Spišskú Kapitolu a centrum Sp.Podhradia, čím takmer úplne zlikvidovala hist. siluetu mesta. (Štúrova ulica). Zástavba rodinných domov v lokalitách Bielidlá, Májova-vínny vrch neznamenal pre sídlo negatívny zásah. Podobne možno ohodnotiť aj výstavbu dvoch základných škôl na severnom a južnom okraji mesta.

6.HODNOTY PZ A ZDÔVODNENIE JEHO OCHRANY

6.1.Pôdorysná schéma a štruktúra historického jadra

Základ urbanisticko-architektonickej schémy Spišského Podhradia tvorí už spomínaná vidlica ciest, vytvárajúca pôdorys mesta obostavaním hlavnej komunikačných trás. Z nich najdôležitejšou bola tzv."Magna Via"- "Veľká cesta" vedúca zo Šariša južným Spišom a

tzv. Veľká gemerská cesta, vedúca do Spišských Vlachov, Krompách a Gelnice.

Ústredný priestor vidlice týchto ciest vytváral nepravidelné námestie. Prične cez námestie pretekal potok okolo ktorého pokračuje výstavba do bočných ulíc. Námestie sa smerom na západ lievikovo zužuje. Pri starej ceste do Prešova nadväzuje na priestor ohradeného farského kostola.

Pôvodne prízemná stavba bola neskôr zväčšená na jedno, ojedinele dvojposchodovú, pričom prilahlé ulice vzdialenejšie od centra zostávajú prízemné.

Pôvodne koncipované rozmery námestia sa zdajú byť oveľa veľkorysejšie. Námestie bolo rozdelené na dva celky až neskoršou barokovou zástavbou. Zásluhou tohto rozdelenia v dvadsiatom stor. vstavaných funkcionalistických objektov hotela a mestského domu nie je možné vnímať pôvodné veľkorysé námestie. Čitateľnosť urbanistickej koncepcie je znížená aj tranzitnou dopravou a neadekvátnou zeleňou. Svoju úlohu pri vznikaní pôdorysu mesta zohrali aj sídlom pretekajúce potoky, pričom sa radová výstavba sústreďovala za ne, v smere od námestia vid' napr. Starý jarok. Spomínaným rozdelením centrálnej plochy sa niektoré významné urb.arch. celky dostávajú do úzadia napr. komplex kláštora a kostola Milosrdných bratov.

Mesto Spišské Podhradie nebolo v minulosti ohradené hradbou, s výnimkou do roku 1948 samostatnej časti -Spišská Kapitula. Predpoklad súvislej línie stodôl a kamenných múrikov ohraničujúcich záhrady za zadnými traktami domov sa nepotvrdil, aj keď je výrazným prvkom lemujúcim intravilán. Ďalším nepotvrdeným fortifikačným prvkom je na niektorých miestach tzv. pílovité uskakovanie pôdorysu, ktoré môžeme nájsť aj v iných Spišských mestách. Nález dvoch vežových domov na východnej hranici sídla vytvára predpoklad obrannej línie medzi hradom a Podhradím.

Hlavné okraje plochy námestia tvoria jednoliate uličné rady jedno až dvoj podlažných objektov, ktoré smerom od centra obklopuje sieť ulíc s prízemnými domami vystavaných v 18. a 20. Storočí.

Štruktúru hist. zástavby (ak odhliadneme od zmiešaných a prechodných dispozícií môžeme rozdeliť na dva typy: podlažnú architektúru meštianskych domov prejazdového typu a prízemnú zástavbu v príľahlých častiach.

Charakteristický spôsob zástavby parcely tvoria vpredu situované podlažné domy s prejazdom a vo dvore pokračujúcim dvorným krídlom smerom do hĺbky parcely. Ďalšie hospodárske, často drevené budovy na kamennej podmurovke stáli v polovici, alebo na konci parcely.

Typické zastrešenie objektov v minulosti predstavovali tzv. spišské štítové strechy s podlomenicami. Tieto strechy vymizli začiatkom 20.stor. a dnes už o ich existencii v Spišskom Podhradí nemáme žiadne doklady. Nahradili ich sedlové strechy s nízkym sklonom a s hrebeňom rovnobežným s uličnou čiarou, oddelené požiarnymi múrikmi. Charakteristickou strechou pre MPR Spišská Kapitula je baroková manzardová strecha z drevených šindľov. (podrobnejšie viď kapitola 6.3)

Radová zástavba prízemných domov v bočných uličkách a pozdĺžne vybiehajúcich diaľkových komunikácií je tvorená zväčša dvojkřídlové, so šírkovo orientovaným uličným krídlom a pozdĺžnym dvorovým krídlom. Iba uličné krídlo majú menšie domy. Väčšina domov má pivnicu, nachádzajúcu sa v hĺbke parcely. Sedlové strechy majú hrebene rovnobežné s ulicou. Domy sú prevažne trojosové, s excentricky situovaným vstupom. Dispozične sa strieda dom prejazdového typu (portál s dvojkřídlovou bránou), alebo priechodového typu (vstup s jednokřídlovou dvernou výplňou). Jadro dispozície tvorí dvojtrakt. Na niektorých parcelách do dvora sú aditívne radené

pristavané obytné, alebo hosp. priestory. Zadné humno je ohradené dreveným alebo murovaným plotom. (podrobnejšie vid' kap.6.3)

6.2.Silueta historického jadra Spišského Podhradia

Spišské Podhradie je situované v údolí medzi vrchom Sv.Martina a hradným bralom , preto nie je v diaľkových pohľadoch vnímané.

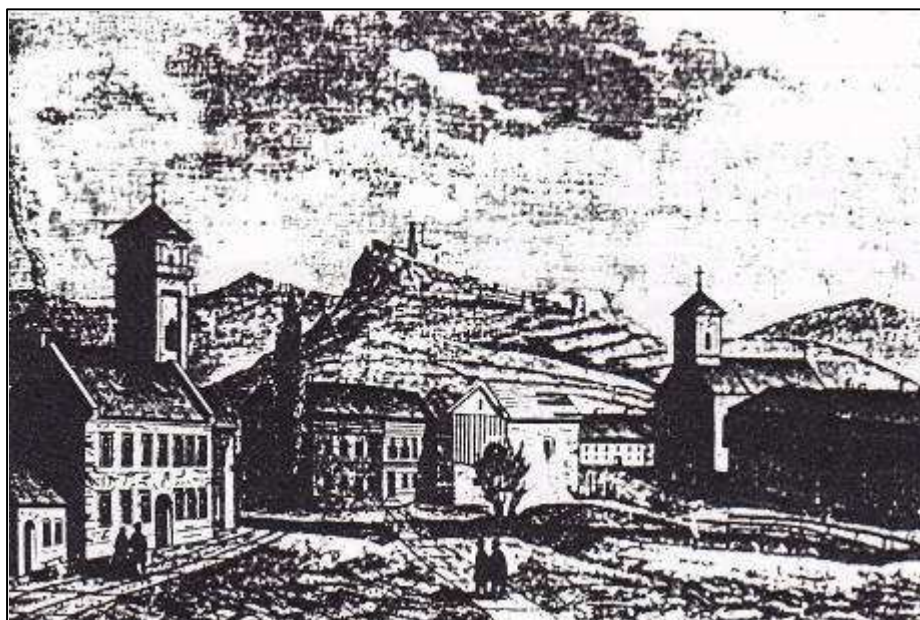
Najvýznamnejšie výškové dominanty sídla pôvodne boli veže farského kostola, kostola Milosrdných bratov a evanjelického kostola. Tieto dominanty sa uplatňovali predovšetkým pri vstupe do sídla zo Spišskej Kapituly. /Vid' fot. prílohu/

Bohužiaľ, nešťastným situovaním panelových domov pri vstupe do mesta sa úplne eliminovala historická silueta. Ďalší zásah a to zastrešenie pôvodne plochostropých panelových domov výstavbou až dvojpodlažného podkrovného priestoru sa prejavil ešte negatívnejšie. Zvýšenie hmoty objektov panelových domov zasiahlo pohľadovo až do výšky hradného kopca a ešte viac obmedzuje panoramatický pohľad na sídlo.

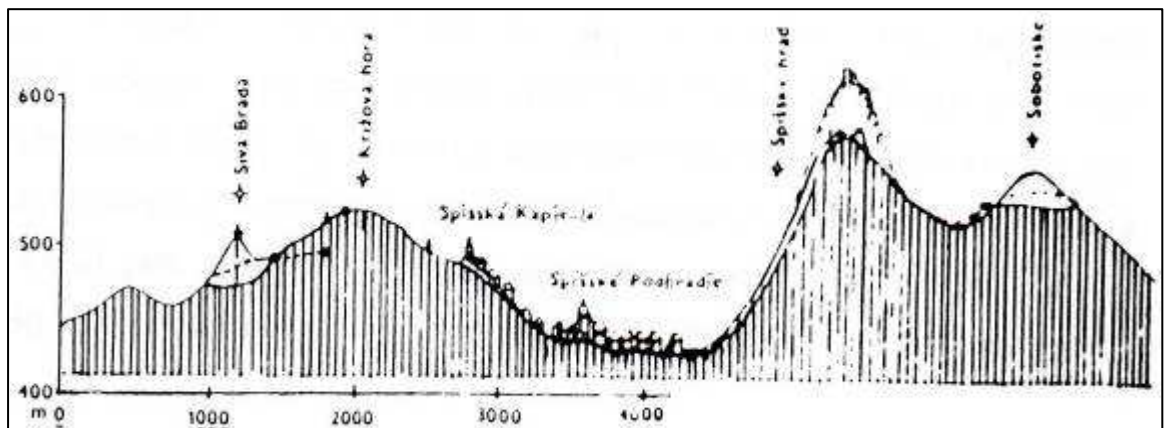
Ťažko možno predpokladať, vzhľadom na nedostatok ubytovania prijateľného štandardu v meste, že by sa do budúca dalo uvažovať o asanácii tejto výstavby, preto možným riešením ostáva citlivé zakomponovanie zelene, ktorá by odkryla ešte viditeľné priehľady na historické jadro a zakryla uvedenú panelovú výstavbu. Neodmysliteľnou časťou historickej panorámy je krajinná dominanta Spišského hradu ktorej dôležitou súčasťou sú pešie chodníky a v minulosti bolo aj horizontálne členenie poľí na hradnom kopci. V súčasnosti používaný spôsob orby prispieva ku erózii pôdy a z hľadiska významu NKP Spišský hrad a jej uplatnenia v krajinných pohľadoch by bolo vhodné aspoň čiastočné obnovenie horizontálnej parcelácie. (Vid' foto)

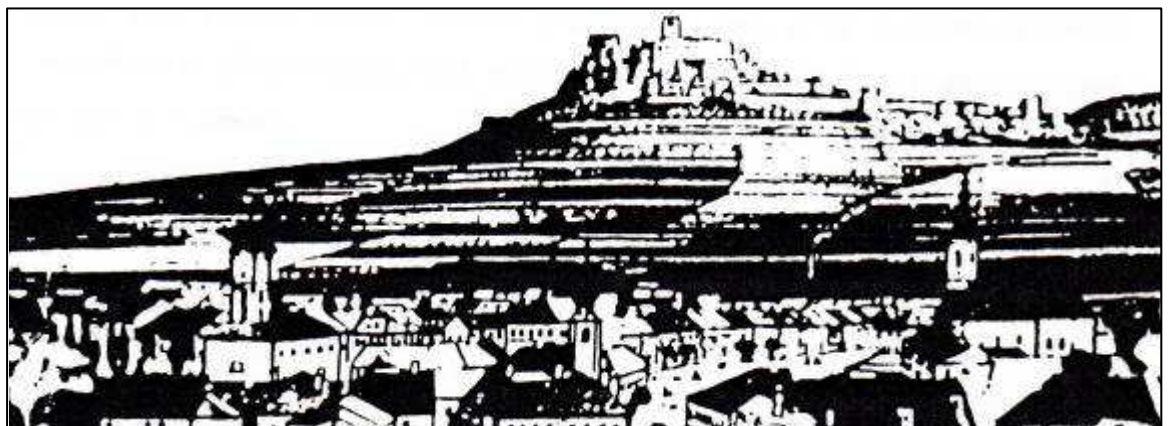
1. Panoráma Spišského Podhradia (L.Rohbock, archív PÚ, Ba)

2. Pohľad na mesto (Miskovszky)

3. Schematický rez podloží so zvýraznenými hist. sídlami (vertikálne rozmery sú zdvojnásobené)

4. Príklad „tradičnej“ orientácie parciel na hradnom vrchu (pohľadnica z 19. stor.)

6.3. Umelecko-historické a architektonické hodnoty objektivej skladby

Hodnota PZ Spišské Podhradie spočíva na jednej strane v jedinečnosti jeho zapojenia v krajinnom súbore Sp. Kapituly /Pažice, Sivej brady/ a Sp. hradu /Drevenika/. Myšlienky historickej spojitosti a nevyhnutnej komplexnej ochrany sa objavujú už v prvých materiáloch "Základného um.-hist. a arch. výskumu" a "Zásad pam. starostlivosti". Táto myšlienka vyvrcholila v zapísaní súboru Sp. hradu a pamiatok jeho okolia do sv. kult. dedičstva.

Druhý aspekt hodnoty Sp. Podhradia spočíva v samotnej zachovalosti mesta a to urbanistickej - špecifická urb. štruktúra Spišského mesta. Zachovalosť po stránke architektonickej predstavuje množstvo neprestavaných objektov z detailami stavebných konštrukcií a umeleckého remesla.

Napriek kritickému technickému stavu sa objekty v Spišskom Podhradí vyznačujú vysokou mierou autenticity. Vďaka hospodárskemu úpadku sa značná časť súboru zachovala bez radikálnych prestavieb v pôvodnej hmote s množstvom pôvodných architektonických detailov a dokladov vyspelej úrovne umeleckého remesla.

Typ prízemného domu radovej zástavby

Jadro dispozície tvorí dvojtrakt: prejazd resp. priechodová chodba na dvor a druhý trakt tvoria tri za sebou radené priestory: predná izba, stredný priestor (kuchyňa s pecou) a zadný priestor (komora), ktoré sú podpivničené. Vstup do pivnice je z kuchyne, alebo z dvora. Klenby sa nachádzajú v pivniciach sú zväčša valené, alebo segmentovo zaklenuté. Pivnice pod objektami sú prevažne malé, takmer výlučne vymurované z lomového kameňa, podlahu tvorí dusaná

hlina. V niektorých prejazdoch je kamenná dlažba z travertínu, alebo dusaná hlina. Obytné priestory majú drevenú podlahu. Domy sú murované z lomového kameňa, miestami dokladaného tehlu. V objektoch sú často zachované slohové architektonické prvky: drevené brány so svetlíkom, kazetované dvere, okenné výplne s okenicami, keramické kachle, niky v priechode "kotlina".

Charakter objektov bol poznačený tým, že v domoch bývali chudobnejšie vrstvy obyvateľstva. Pôvodnejšie detaily z druhej polovice 18.st. boli v prvej polovici 19.st. nahradzované redukovaným tvaroslovím neskorého klasicizmu a neskôr v tretej tretine 19.st. historizujúcich štýlov. Pre súčasný vzhľad ulíc sa stal prelomovým rokom rok 1905, keď vyhorela veľká časť mesta. Následná stavebná činnosť dodala uliciam dodnes zachovaný výraz. Architektúra prevažne čerpala z eklektiky (napr.kazetov. vstupné dvere). Výplne vstupov zostali v drvinej väčšine zachované, rovnako ako zvyšky pôvodnej úpravy fasád (korunné rímsy). Domy v uliciach, ktoré z hľadiska vývoja urbanizmu formovali hist. zástavbu ako posledné (napr. Robotnícka) sa vyznačujú použitím redukovaných a zľudovelých prvkov.

Opis najvýznamnejších pamiatkovo chránených objektov. Kostol rím.kat.kostol farský, je situovaný v ohradenom priestore, do ktorého vedie vstupná brána, pôvodne gotická v 17. a 18. stor. upravená. Brána je menšou hranolovou stavbou s lomeným priechodom s čiastočne zachovanými renesančnými a barokovými kamennými ostentami. Samotný kostol stojí v ohradenom priestore. Kostol bol postavený po roku 1258. V rokoch 1462-1497 bol goticky prestavaný a bola pristavaná kaplnka. V r.1794 vyhorel. V r.1824-1825 loď presbytérium zborili a pristúpili k stavbe nového klasicistického kostola dokončeného v r.1829. Z pôvodnej románskej stavby sa zachovala hranolová veža, podklenutá krížovou klenbou a pravouhlým rebrom, zbiehajúcim sa do konzolového štvrtkruhového profilu. Na fasáde veže nachádzame zuborez s obdĺžnikovým vlysom, ktorý spájal dnes už

nejestvujúce rožné lizény a zamurované neskororománske okno. Veža bola vtiahnutá do novej jednodľovej stavby, ktorá má pravouhlo uzavreté presbytérium, bočnú kaplnku a vretenovité, točité schodište. Priestory presbytéria a lode sú zaklenuté pruskými klenbami, triumfálny oblúk tvorí medziklenbový pás.

“ Mýtna stanica” -intaktne zachovaná vežová stavba pochádzajúca z polovice 15.stor., v ktorej sa našli vzácne architektonické detaily. Ide o hranolovú jednoposchodovú trojpodlažnú stavbu o rozmeroch 7/9m z lomového travertínu. Pivničný vchod zdobí travertínový portál s kubickým profilom. Do prízemia sa vstupuje hrotitým portálom z travertínu s úkosovým profilom. V interiéri sa nachádza štvrtkruhové teleso krbu, uložené na dvojstupňových konzolách. Do prvého poschodia vedú drevené schody. Z miestnosti vyúsťujú cez obvodové murivo strieľne. Vnútro budovy je delené drevenými trámovými stropmi. Objekt je zastrešený nízkou valbovou strechou.

Kostol a kláštor Milosrdných bratov tvorí barokový komplex s neskoršími úpravami. Zo stredovekého mestského špitálu pripomínaného v r.1327 prestavali v r.1643-1658 časť dnešných objektov kláštora a rozčlenené špitálu odovzdali po r.1671 do správy Milosrdných bratov. Objekty boli zväčšené a spolu s kostolom zbarokizované.

V rokoch 1727-1736 bol k objektu pripojený susedný meštiansky dom a objekty boli spoločne prefasádované. Ďalšie dva meštianske domy pripojili v 19.stor. a empírovo prefasádovali. Objekty boli generálne opravené v r.1948 a 1949. Štvorkrídlová kláštorná budova s obiehajúcou chodbou okolo pretiahleho úzkeho rajského dvora. Na južnej strane kláštora umiestnený kostol prilieha ku chodbe. K pôvodnej dispozícii kláštora na severnej strane sú prepojené tri staršie zbarokizované domy. Priestory chodieb a miestnosti starého jadra kláštora sú zaklenuté krížovými hrebienkovými klenbami. V prízemí zostali pôvodné hospodárske a spoločenské priestory, na poschodí bola umiestnená nemocnica a klauzúra rehoľníkov. Poschodie je prístupné lomeným schodišťom. Jednotlivé vstupné dvere z chodby miestností majú

kamennú pásovú šambránu a barokové výplne krídiel. V nádvorí je zamurované torzo pôvodného portálu z r.1643. Obdĺžnikový priestor jednodňového kostola je prístupný z ulice a z chodby kláštora. Zaklenutý je krížovou hrebienkovo klenbou, ktorá sa zbieha do štylizovaných rastlinných volutových hlavíc pilastrov.

Oratórium pre rehoľníkov je segmentovo uzavreté s podkasaným dreveným parapetom. Vstavaný organový chór bol pri poslednej úprave rozšírený. Fasády sú členené lizénami a čiastočne zachovalým pôvodným riešením renesančných okien s barokovou mrežou.

Mariánsky stĺp- barokový z roku 1726 , zreštaurovaný v r.1861, zábradlie z prvej tretiny 20 st. Kamenná plastika Immaculaty je postavená na stĺpe s trojuholníkovým podstavcom, ktorý má na nároží voluty s rastlinnými reliéfmi. V zrkadlách sú umiestnené nápisy. Kostol evanjelicko- klasicistický bol postavený medzi rokmi 1799-1808. Kostol bol obnovený v r.1889 s náznakom kríženia so segmentovým uzáverom a vstavanou vežou. Priestory sú zaklenuté pruskými klenbami, priestor v krížení je zaklenutý českou plackou. Trojosové priečelie je členené pilastrami a vstavanou vežou. Polkruhovo riešený vstup a okná. Ornamentálna výmalba interiéru pochádza z roku 1889.

Synagóga (Štefánikova 78)-Židovská synagóga postavená v neskoro klasicistickom slohu, s prvkami inšpirovanými orientálnou architektúrou v roku 1905. Je to samostatne stojaca blok. stavba obdĺžnikového pôdorysu, situovaná v JV zástavbe mesta na okraji cestného ťahu, smerujúceho von z centra. Svojou kratšou stranou priečelia je orientovaná do ulice.

6.4. Zeleň (hodnoty pamiatkovej zóny)

V mestskom pôdoryse Spišského Podhradia sú situované plochy zelene, ktoré dopĺňajú urbanistickú osnovu a architektonickú zástavbu v plošnej aj priestorovej štruktúre. Zeleň sa do mestského interiéru dostala v konečnom štádiu jeho dotvárania ako humanizujúci a estetizujúci prvok. Konfigurácia terénu a jeho

malá členitosť na území pamiatkovej zóny vytvorila priaznivé podmienky pre založenie zelených plôch. Určujúcim faktorom bola doprava. Prvé koncepčne založené plochy boli uličné stromoradia, ktoré sa tu dostali koncom 19. storočia. V prvej tretine tohoto storočia tu pribudli malé parkovo upravené plochy ako samostatné plošno- priestorové štruktúry v urbanistickej schéme sídla. Nedostatočnou údržbou a rôznorodými zásahmi do verejných priestranstiev od polovice 20. storočia došlo k postupnej degradácii hodnotného systému zelene ako doplnku historickej zástavby až do dnešného stavu. Doteraz je však jasne čitateľný systém zelene, ktorého kostrou sú uličné stromoradia, malé parkovo upravené plochy a pobrežná zeleň potokov pretekajúcich územím pamiatkovej zóny. Kostra je doplnená líniovými pásmi trávnikov, solitérnymi stromami, stromovými skupinami, zeleňou cintorína a rodinnými záhradami.

Pobrežná zeleň

Pravdepodobne najstaršie plochy zelene existovali v bezprostrednom okolí potokov Lučianka a Margecanka, ktoré pretekajú severojužným smerom územím pamiatkovej zóny. Oba potoky sú otvorené s jednoduchou brehovou reguláciou. Potoky neboli prekryté ani v centrálnej polohe sídla, ktoré sa do typicky mestskej formácie v centrálnej polohe sídla, ktoré sa do typicky mestskej formácie nikdy nevyvinulo, ale ponechalo si charakter poľnohospodársko-remeselného mestečka vidieckeho typu. Preto sú v mestskom interiéri prítomné brehové porasty, ktoré postupnou likvidáciou prechádzajú do čistých trávnikových plôch so stromovými solitérmi.

Uličné stromoradia

Na hlavnom komunikačnom ťahu z Prešova do Levoče /ulica Prešovská a Palešovo námestie/ bola koncom minulého storočia vysadená obojstranná stromová aleja, ktorá bola situovaná v línii medzi peším chodníkom pozdĺž domoradia a dopravnou časťou ulice. Na vyústení tejto ulice do centrálneho námestia bola jej východná lúnia ukončená. Západná vetva aleje lemovala aj zástavbu na námestí a v súvislej línii pokračovala na sever (ulica Gálava). Doteraz sú zachované torza tejto aleje vo viacerých polohách uličného interiéru.

Ide o poškodené jedince lipy veľkolistej (*Tilia platyphallos*), ktoré boli a sú každoročným rezom udržiavané v primeraných veľkostiach vo vzťahu k okolitej architektúre. Rytmus alejových stromov bol pravidelný a medzi jednotlivými drevinami boli malé vzdialenosti. Ostatné ulice na území pamiatkovej zóny sú buď kompaktné spevnené a teda bez zelene, alebo medzi chodníkom a vozovkou je úzky líniový pás trávnikovej minimálnej sadovnickej hodnoty.

Malé parkovo upravené plochy

V rozšírenom priestore Mariánskeho námestia, kde sa stretávajú hlavné dopravné ťahy. Vznikli samostatné plošné štruktúry zelene, ktoré majú tvar zbytkových plôch po vymedzení komunikačných vzťahov. Prvá malá parkovo upravená plocha sa s najväčšou pravdepodobnosťou vyvinula na ploche centra okolo katolíckeho kostola. Svedčí o tom jej jednoduchá dispozičná schéma, ktorá verifikuje priečne pešie prechody a nástup do kostola Narodenia P. Márie. Porasty. Ktoré tu rastú, sú mladé, vysadené do radov a nemajú žiadnu kompozičnú väzbu na dominantnú architektúru kostola. Z druhov prevládajú brezy (*Betula*), čo tiež neprispieva k ich sadovnickej hodnote. V tomto priestore dlhodobo existovala extenzívna trávniková plocha, ktorá postupne premenila kamenné –hlinené námestie na parkovú úpravu. Dnes je plocha ohradená oplotením z kovových dielcov na podmurávke s bránkovými vstupmi.

Ďalšie tri parčíky pribudli do plochy námestia v prvej tretine 20.storočia. Malé parkovo upravené plochy na Starom jarku, na Hviezdoslavovej ulici a v severnej časti Mariánskeho námestia zaberajú plochy vymedzené komunikačnými ťahmi a ich tvar je preto rôzny. Majú spoločný kompozičný princíp. Plochy sú po celom obvode ohraničené pravidelným jednoradovým stromoradiím, ktorého koruny sú každoročne rezané až na kmeň. Vnútorňa dispozícia je rovnaká v parku na Starom jarku a na Hviezdoslavovej ulici, kde je prechádzkový okruh situovaný po obvode parku. Oba parky sú preťaté priečnym peším ťahom. V juhozápadnom nároží parku na Starom jarku je stromová skupina z doby jeho založenia. Ostatné stromy v centre dispozície sú málo hodnotné mladšie dosadby alebo prerastané náletové stromy.

Park na Hviezdoslavovej ulici kooptoval do svojej dispozície stromovú skupinu pyramidálneho topoľa čierneho (*Populus nigra*). Výsadba do trojuholníka je otvorená v smere k barokovému objektu kláštora Milosrdných bratov, ale priama kompozičná väzba na architektúru kláštora nie je zrejmá. Chodníková sieť oboch parčíkov je spevnená, dnes je však v polohách menej používaných prerastená trávnikom. V jemnej terénnej profilácii je však zreteľná a sadovnícky hodnotná. Parčíky majú po obvode tvarované (strihané) živé ploty, ktoré vytvárajú pohľadovú bariéru a svojim členením nežiadúco triešťa plochu námestia vo vertikálnom smere.

V severnej časti Mariánskeho námestia bola tiež začiatkom tohto storočia založená malá parkovo upravená plocha, ktorá do svojej dispozície kooptovala barokové súsošie Immaculaty. Parková plocha je vymedzená stromovou alejou s orezanými korunami, v podnoží ktorej sú strihané živé ploty a nevhodné nízke kovové oplotenia. Dispozičné schéma je v detailoch čiastočne narušená, ale jej členenie a proporcie majú secesné tvaroslovie. Chodníková sieť je spevnená sypaným kamenivom a prísne ohraničená od trávnikovými plôch obrubníkmi. Prvky drobnej architektúry sú novodobé a s pôvodnou dispozičnou schémou nekorešponujú. Proporčne a materiálovo nevhodne pôsobí aj travertínové ohradenie podstavca Immaculaty, aj keď pochádza z doby založenia parku. Celá parková úprava nesie výraz honosnej reprezentačnej dispozície sídla.

V južnej polohe Mariánskeho námestia, na ploche pred evanjelickým kostolom bol v polovici 20. storočia založený parčík, ktorý kompozičným princípom napodobňuje ostatné parkové plochy. Nie je však vymedzený klasickou stromovou alejou (listnatý strom domácej proveniencie), ale radovými výsadbami ihličín tuje západnej (*Thuja occidentalis*), ktorej cudzokrajný habitus nie je v historickom prostredí pamiatkovej zóny autentický. V súčasnosti je tuja z parku odstránená. Ostalo tu len niekoľko jedincov pichľavých smrekov (*Picea pungens*) a parčík ako celok nemá primeranú hodnotu. Založením tejto plochy zanikla jediná zhromažďovacia plocha v centre sídla.

Z ostatných plôch zelene významnejšie miesto zaujímajú plochy zelene na cintoríne. V porastovej štruktúre tu prevládajú brezy, je tu niekoľko líp a jasene.

Najstaršie pochádzajú z prielomu 19. a 20.storočia. Ostatné dreviny sú mladšie, rastú vo voľných porastových skupinách a ich druhová skladba je rôzne. Ako celok pôsobí cintorín jednotne a kompozične vyvážené.

Sadovnícky a kompozične málo hodnotnou, ale neoddeliteľnou súčasťou systému zelene pamiatkovej zóny je zeleň individuálnych domových záhrad, v ktorej plošne prevládajú sady s ovocím rôznych veľkostí.

Na základe zhodnoteného vývoja a reálneho stavu systému zelene na území pamiatkovej zóny je možné stanoviť všeobecný princíp zachovania a obnovy zelene v historickom urbanizme sídla. Keďže nárast kvantity nie je žiadúci a aj zástavbou obmedzený, je vhodné orientovať obnovu na zlepšenie kvality zelene na pamiatkovo chránenom území.

ÚZEMNÉ VYMEDZENIE PZ

Hranice územia pamiatkovej zóny sú vyznačené na priloženom mapovom podklade v M 1:1 000. V mapovej prílohe sú taktiež vyznačené objekty pamiatkového záujmu, plochy demolovanej historickej zástavby, priestory určujúce charakter pamiatkovej zóny a významné plochy zelene. Hranica pamiatkovej zóny sa začína na východnom rohu parcely č. 484 a pokračuje v smere na juh po východnej strane parciel č. 481, 480, 477, 472, 468, 467, 461, 460, 459, 456, 455, 452, 451, 448, 447, 444, 443, 438, 437, 432, 431, 426, 425, 422, 421, 418, 417, 414, 413, 410, 409, 406, 405, 402, 401, 398, 397, 392, 391, 388, 387, 384, 383, 380, 379, 376, 375 až po parcelu č. 1 816, kde sa zatáča do ľava a pokračuje po hranici tejto parcely v smere na východ a na rohu parcely č. 302 sa zatáča doprava. Ďalej hranica pamiatkovej zóny pokračuje po východnej strane parcely č. 302 na juh a na východojužnom - južnom rohu sa zatáča doprava, kde pokračuje po južnej strane parcely č. 302, 1 843, 306, 308 a

priečne prechádza parcelami č. 1829, 1760 a pokračuje po južnej strane parcely č. 1 759, 163, 193 a 192.

Takto hranica pamiatkovej zóny dôjde na východojužný roh parcely č. 1 355, kde sa zatáča doprava a smeruje na sever po východnej strane parcel č. 1 355, 1 351, 1 350 a 1 347. Na rohu parcely 1347 sa hranica sa hranica zatáča doľava na západ a pokračuje po južnej strane parcel č. 1 346, 1 345 a 1320. Na rohu parcely č. 1 320 sa hranica zatáča doprava a pokračuje po tejto parcele v smere na juh, kde na južnom rohu parcel č. 1 319 sa hranica zatáča doľava a priečne prechádza parcelami č. 1 315, 1 314, 1 311, 1 310, 1 386, 1 418 a 1309. Takto sa hranica dostáva na východo - južný roh parcely č. 1420, kde sa zatáča a pokračuje po východnej strane parcely č. 1 420 na sever. Na severo - východnom rohu parcely č. 1 420 sa zatáča doľava a pokračuje po severnej strane parciel č. 1420 a 1421 smerom na západ.

Takto hranica vychádza na parcelu č. 1 803, kde sa zatáča doprava a pokračuje po tejto parcele na sever, pretne parcelu č. 1 807 a pokračuje po parcele č. 1 782 na sever, kde za parcelou č. 1 294 sa zatáča doprava - obídenie panelovej novostavby KBV, po parcele č. 1 782 pokračuje po západnej strane parciel č. 1 292 a 1 291, doprava pokračujúc po parcele 1 758 až po spojnicu s parcelou č. 1 782, kde sa zatáča doprava a pokračuje na sever, kde sa napája na parcelu č. 1 744 v jej pokračovaní na západ. Ďalej hranica pokračuje priečne po parcele č. 1 280 a ďalej po západnej strane parciel č. 1 270, 1 267, 1262, 1259, 1 258, 1 255, 1 251, 1 249, 1 246, 1 167, 1 162, 1 161, 1 158, 1 149, 1 147 a ďalej priečne cez parcely č. 1 138, 1 136, 1 120 a vychádza na parcelu č. 1 784, kde sa zatáča doprava a pokračuje po tejto parcele pretnúc parcely č. 1783 a 1 832.

Ďalej hranica pamiatkovej zóny pokračuje po parcele č. 1 028, 1 030 a 1 775, kde na rohu parcely č. 942 sa zatáča doprava a pokračuje v južnom smere po parcele č. 698. Takto hranica vychádza na parcelu č. 1 773, kde sa zatáča doľava, pokračuje po parcele č. 1 773 a ďalej po parcele č. 1 772. Hranica ďalej vychádza na parcelu č. 1770, kde sa zatáča doľava a pokračuje po tejto parcele v smere na sever až po parcelu č. 791, kde na západo - južnom rohu tejto

parcely sa zatáča doprava a pokračuje po južnej strane parcely č. 588, 587 a ďalej pokračuje priečne cez parcelu č. 1 820 a 1821 v smere na východ k počiatočnému bodu.

9.ZÁSADY PAMIATKOVEJ STAROSTLIVOSTI PRE PZ

Hlavným cieľom zásad pam. starostlivosti ďalšieho rozvoja pam. zóny Spišské Podhradie je revitalizácia jeho stavebného fondu s rešpektovaním celistvosti a autenticity zachovanej historickej urbanistickej štruktúry a rešpektovaním jej charakteru. Pamiatková zóna v jej územnom vymedzení predstavuje jadro sídla Spišské Podhradie situované v kontexte historických krajinných štruktúr Spišského hradu a Spišskej Kapituly.

9.1.Hlavné zásady urbanisticko- architektonického riešenia priestorov PZ

Pre dosiahnutie vytýčeného cieľa je potrebné:

- zachovanie územno-priestorovej väzby na Spišský hrad a Spišskú Kapitolu
- zachovanie historického pôdorysu a parcelácie, zcelenie a doplnenie uličných čiar, eliminácia jestvujúcich negatívnych stavebných zásahov
- zachovať prevažujúcu funkciu bývania, doplniť ponuku obchodných zariadení a služieb, ktoré nadväzujú na pôvodné polyfunkčné využitie objektov meštianskych domov
- revitalizácia bytového fondu, zlepšenie kvality bývania prostredníctvom dobudovania infraštruktúry a inžinierskych sietí
- z územia PZ je nevyhnutné odstrániť tranzitnú dopravu a vymedziť pešie zóny, je potrebné doriešiť bezkonfliktné napojenie PZ do širších dopravných súvislostí
- zachovať autenticitu pamiatkového fondu zachovaním bohatstva stavebných konštrukcií, architektonických detailov a dispozičných riešení
- rehabilitovať priestory námestí a ulíc elimináciou

rušivých prvkov rozvodov inžinierskych sietí, sceliť urbanistický obraz mesta prostredníctvom zjednotenia hmôt striech a strešných krytín, dotvoriť verejné priestranstvo dlažbou a "malou" architektúrou (dlažby, osvetlenie,..)

-zredukovať nevhodné parkové úpravy

-pri novostavbách dodržať mierku, proporcie, členenie, uličnú čiaru, výškovú hladinu, tvar striech a použité materiály historickej architektúry nenarušiť novou výstavbou diaľkové pohľady na súbor a celkové začlenenie sídla do krajinného rámca

9.2.Podmienky pre stavebnú a hospodársku činnosť v PZ

Pamiatkovo chránené objekty a objekty dotvárajúce prostredie sústavnou údržbou zachovávať v dobrom stave stavebno-technické a architektonické úpravy kultúrnych pamiatok, ich súborov a priestorov PZ vykonávať so zreteľom na zachovanie hmotnej podstaty pamiatok a ich výtvarnej a dokumentačnej hodnoty, primeraného využitia fondu a ďalšieho zhodnotenia územia objekty využívané len spôsobom, ktorý zodpovedá ich pamiatkovej hodnote a stavebno-technickému stavu v súlade so zásadami určenými orgánmi pamiatkovej starostlivosti postup zúčastnených pri činnostiach týkajúcich sa záchranu, obnovy a užívania priestorov v PZ a jej OP ako ajb jednotlivých objektov a KP musí byť v súlade so zákonom SNR č.27/1987 Zb. o PS a jeho vykonávacou vyhláškou č.21/87 do doby platnosti týchto dokumentov, pripravovaných v súčasnosti na novelizáciu kontrolu dodržiavania podmienok činností a ochrany na území PZ a jej ochranného pásma v zmysle citovaného zákona vykonáva Okresný úrad v Levoči v spolupráci s pracoviskom PÚ v Levoči

9.3.Zásady diferencovaného prístupu k objektom v PZ

Základom dokumentu zásad pamiatkovej starostlivosti je rozdelenie stavebného fondu do skupín, ktoré umožnia diferencovaný prístup pri realizácii úprav rekonštrukcií.

Navrhnuté je nasledovné členenie:

- objekty ktoré sú kultúrnymi pamiatkami
- objekty navrhované na zápis (objekty pam. záujmu)
- objekty dotvárajúce prostredie
- objekty vyžadujúce úpravu
- objekty navrhované na asanáciu

Toto členenie je uplatnené v grafickej dokumentácii výkresu “zásad” v mierke 1:1000

Kultúrne pamiatky

Pri všetkých zásahoch do kultúrnej pamiatky a jej prostredia ako aj pri jej využívaní je potrebné postupovať v zmysle zákona SNR č.27/87 Zb. o PS a príslušných doplňujúcich právnych noriem. Podmienky pri výkone tejto činnosti určujú pamiatkové orgány, ktorými sú Obvodný úrad na základe vyjadrení a podkladov príslušného pracoviska Pamiatkového ústavu.

Objekty navrhované na vyhlásenie za KP vyžadujú rovnaký prístup ako kultúrne až do vyjadrenia MÁ SR od doby keď bol oboslaný vlastník KP. Na území pamiatkovej zóny je v súčasnosti 72 objektov zapísaných v ÚZKP.

Kultúrne pamiatky navrhnuté na zrušenie pam. ochrany sú objekty ktoré stratili charakter pamiatky. V Spišskom Podhradí sa jedná o objekt č.5 na Prešovskej ulici - tech. pamiatka dielne modrotlače už neexistuje, na ulici Levočskej - tech.pamiatka lisovne oleja už neexistuje.

V budúcnosti sa neuvažuje o kvantitatívnom zvyšovaní počtu zapísaných pamiatok. Pri niekoľkých kult. pam. je potreba vypísania zo zoznamu pretože

sa stratil dôvod ochrany. Návrh na výpis je aktuálny aj v prípade veľkého poškodenia,

resp. prestavania objektu. V niektorých prípadoch boli objekty zapísané z dôvodu urbanistického významu, ktoré po vyhlásení PZ stratilo svoj význam.

Objekty dotvárajúce prostredie

Tieto objekty svojou hmotou a výrazom fasád vhodne dotvárajú prostredie uličných interiérov PZ. Pri týchto objektoch sa kladie dôraz na zachovanie uvedených pozitív s možnosťou úpravy ich vnútorného členenia, podľa požiadaviek vyplývajúcich z navrhovanej funkcie. O rozsahu možných zásahov do exteriéru objektov rozhodne orgán PS na základe vyjadrenia pracoviska PÚ v zmysle zákona SNR č.27/1987 Zb.

Objekty vyžadujúce úpravu

Jedná sa o objekty, pri ktorých je perspektívne navrhovaná bezpodmienečná hmotová, alebo výrazová korekcia, či čiastočná demolácia v záujme ich primeraného začlenenia do hist. štruktúry PZ a jej ochranného pásma, alebo náhrada kvalitatívne hodnotnejšou architektúrou. Ide o objekty v dobrom tech. stave. Všetky prípravné a realizačné kroky smerujúce k úpravám alebo odstráneniu objektov musia byť v súlade s §14 ods.2 Zákona SNR č.27/87 Zb.

Objekty navrhnuté na demoláciu

V minulosti boli na demoláciu často učené celé zadné trakty meštianskych domov a celé bloky "menej hodnotnej" jedno podlažnej zástavby. Dnes je potrebné túto koncepciu prehodnotiť. Každá asanácia vyžaduje diferencovaný prístup. Je potrebné zväžiť hist., architektonické a urbanistické hodnoty objektu, jeho stavebný stav

Na jednej strane sa môže jednať o objekty r

a perspektívu jeho zachovania a využitia. ušivé, pri ktorých je predpoklad nahradenia hodnotnejšou arch. Na druhej strane to môžu byť aj staršie objekty s nevyhovujúcimi hygienickými podmienkami a v zlom tech. stave, ktoré nevykazujú žiadne zo spomínaných hodnôt. Ešte raz je potrebné prízvukovať, že ku asanáciám objektov PZ sa musí zachovať diferencovaný prístup.

9.3 Navrhované úpravy objektov

Pri týchto úpravách ide predovšetkým o prinavrátenie pôvodného výrazu objektom. To sa môže uskutočniť prinavrátením pôvodných materiálov a pôvodného tvaroslovia. Problémové okruhy predstavujú fasády, ktoré zaznamenali tvrdé zmeny v podobe použitia veľkých trojdielnych okien, brizolitových omietok (pričom štukové vrstvy boli často obité), nevhodných obkladov soklov, veľkých rámových výkladov, takmer všetkých plynomerných a elektro-rozvodných skriň apod. V prípadoch zachovania fotografickej, alebo inej grafickej dokumentácie je možné aspoň čiastočné prinavrátenie pôvodného výrazu objektov. V prípade nedochovania sa dokumentácie je potrebné prispôbiť architektonické tvaroslovie hist. osovosti, mierke, členeniu a materiálu.

9.4. Stanovenie podmienok na rezervných plochách

Ako dôsledok narastajúcich požiadaviek na stavebné parcely na predmetnom území boli vybraté vhodné rezervné plochy. Od nových stavieb na týchto rezervných plochách sa očakáva prispôbenie sa prostrediu podľa ďalej určených podmienok, ktoré zvýrazní hodnotu chráneného historického súboru. Určením zastavovacích podmienok sa sleduje aspoň čiastočné prinavrátenie pôvodných hodnôt hist. urbanizmu dnes čiastočne narušenému celku hist. štruktúry. V prípade asanovanej zástavby, či už veľkoplošnej, alebo prieluke pôjde o doplnenie a skompaktovanie historickej štruktúry v merítku adekvátnom

pôvodnej hist. Skladbe. Pri riešení novostavieb pôjde o hmotovú rehabilitáciu priestorov, ktorá v architektonickom riešení bude vychádzať zo súdobých výrazových prostriedkov s pravdivým vyjadrením doby vzniku. Akékoľvek napodobovanie hist. výrazu bez hlbších kontextov pokladáme za neprijateľné. Vo výrazových prostriedkoch je však možné sa inšpirovať identickými prvkami prostredia a tieto vhodnou formou prezentovať. Uplatnenie kópií hist. objektov je možné vo výnimočných prípadoch, kde by novotvar v rámci celku pôsobil rušivo. U všetkých dostavieb prielúk zásadne však musí ísť o súlad s jestvujúcou okolitou zástavbou a to na základe proporčnosti, rytmu, gradácie apod.

Rezervná plocha	Parcelné č.	Názov lokality	Výška počet poschodí + podkrovia (k)	Špeciálne podmienky Funkcia: -bývania (B) -polyfunkčná (P)
R1	1275	Hviezdoslavova	1+k	B
R2	1075	Hviezdoslavova	1+k	B
R3	663	Ulica vedúca k Palešovmu nám.	2+k	P, alebo iná funkcia
R4	605	Prešovská	1+k	B
R5	73	Palešovo	2+k	P Rímsa domu nesmie prevýšiť jestvujúcu rímsu domu č.34/349. Architektonický návrh budovy musí spĺňať náročné estet. kritéria (centrálne poloha v meste) a vstupné podmienky PÚ
R6	62	Podzámková	1+k	B
R7	102	Breh potoka Margecanka	1,2+k	B
R8	43	Roh Podzámkovej ul.	1+k	B
R9	1097, 1301, 1296	Levočská ul., tvoriaca nástup do mesta	1+k	B
R10	322/2	Starý Jarok	1+k	B
R11	123	Mariánske námestie	2+k	P

				Rímsa domu nesmie prevýšiť jestvujúcu rímsu domu č.20. Na architekt. návrh musí spĺňať náročné podmienky stanovené PÚ
R12	33	Vodný rad	1+k	B
R13	1334, 1336	Starý Jarok	1,2+k	B Rímsa domu nesmie prekročiť jestvujúcu rímsu susedného domu č.14
R14	147,14 5, 142,14 0	Robotnícka	1+k	B
R15	153/2, 152, 151	Robotnícka		B
R16	1346		2+k	B
R17	155, 156 157,15 8, 159	Robotnícka	1+k	B
R18	203, 202	Robotnícka	1+k	B
R19	619,62 3, 627,62 8, 637,63 8, 645,64 9, 650	Kúpeľná –zadné trakty Palešovho nám., na väčšine plochy už boli postavené dvojpodlažné domy	2+k	B

9.5.Zásady funkčného využitia

S výnimkou mestskej časti Spišská Kapitula, ktorá mala samostatný vývoj a tvorila v minulosti samostatnú správnu jednotku s využitím pre potreby cirkvi, môžeme hovoriť o Spišskom Podhradí v minulosti ako o mestečku s poľnohospodárskym a remeselníckym charakterom. Tento polyfunkčný charakter s prevahou bývania v podstate zachovaný dodnes. V podlažnej centrálnej časti okolo námestí sú sústredené služby, administratíva, obchodná vybavenosť. Negatívnou tendenciou je prenajímanie prízemných priestorov pre potreby obchodu a nevyužívanie priestorov prvého poschodia, ktoré ostávajú prázdne. Radová výstavba remeselníckych domčekov v bočných uliciach je využívaná na bývanie s občasným umiestnením obchodných prevádzok (podrobnejší výpočet funkcií- vid' monitoring objektov KP a DP).

V Spišskom Podhradí je množstvo objektov nevyužitých a chátrajúcich. Príčinou tohto stavu je nevyjasnenosť vlastníckych vzťahov, finančná náročnosť rekonštrukcií a všeobecne nízka úroveň investícií a záujmu o bytové a obchodné priestory v sídle. Riešením tohto javu je na jednej strane hľadanie ekonomických impulzov a riešenia zamestnanosti pre celé sídlo, alebo aspoň hľadanie funkčnej náplne a investorov pre jednotlivé objekty.

Bývanie

Je najdôležitejšou funkciou v PZ. Sídlo predpokladá len malý nárast počtu obyvateľov. Najmenej vhodný spôsob riešenia bytovej otázky je výstavba bytových domov. Perspektívna, aj vzhľadom na súčasné podmienky je dostavba lokalít Bielidlá a Víňny vrch formou individuálnej výstavby rodinných domov.

Úlohou vytýčených rezervných plôch je dostavba uličných línii, ktoré podporujú kontinuitu historického osídlenia už čiastočne narušeného hrubými zásahmi výstavby KBV a novou parceláciou.

Veľkou rezervou bytového fondu ostáva historické jadro. Po prvých skúsenostiach z využitia hist. objektov vo vlastníctve MÚ ich premenou na byty pre mladé rodiny môžeme označiť tento spôsob za vhodný. Rozdelenie väčších priestorov na niekoľko bytov sa podarilo uskutočniť bez vážnejších strát historických konštrukcií, resp. neodstrániteľných zásahov do pam. objektov. Väčšina objektov (vrátane neobývaných) je však v súkromnom vlastníctve. Predpokladom intenzifikácie bytového fondu je kvalitná sieť infraštruktúry. Mnohé z domov dodnes napr. nemajú funkčnú kanalizáciu, resp. ešte neboli splynofikované.

V súčasnosti v meste ešte nie je veľký tlak na zobytnovanie podkroví, ten sa však v budúcnosti očakáva. Bohužiaľ, dnes sa už len zriedka stretávame so záujmom vlastníka o rekonštrukciu strechy (napr. s výmenou plechovej krytiny za škridlovú, rekonštrukcia krovu) uskutočnená bez snahy využiť podkrovný priestor.

Otázka nadstavieb hist. zástavby je aktuálna v bočných uliciach s prízemnou zástavbou. Z hľadiska zásad PZ sú tieto nadstavby možné v druhej etape intenzifikácie bývania v hist. jadre s postupnosťou od dvojpodlažnej zástavby okolo námestí tak, aby bola zachovaná výšková gradácia smerom do centra.

Vybavenie a obchodná sieť

Z hľadiska veľkostnej kapacity parter pamiatkových objektov v centre je plne postačujúci na pokrytie potrieb obchodnej siete. Preto nie je v blízkej budúcnosti nutné budovať objekty nové, resp. nie na území PZ. Funkčné zlúčenie s bývaním je vhodné a nadväzuje na tradíciu remeselnej výroby spojenej s predajom. Dôležité je

zachovanie vstupov do predajní cez prejazdy, ktoré sa tak stanú verejným priestranstvom a zároveň budú vytvárať zádverie pre predajné priestory. Otváranie nových obchodných prevádzok nemôže byť na úkor straty pôvodného výrazu architektúry T.J. zachovanie veľkosti okien a ich výplní, zachovanie dlažieb v prejazdoch a predajniach apod.

administratíva

je sústredená prevažne v nových objektoch, takže nedochádza ku kolízií s pamiatkovou ochranou. Pri modernizáciách a rekonštrukciách týchto priestorov treba rátať s ich citlivým prispôbením hist. prostrediu.

školské a zdravotnícke zariadenia

Jestvujúci objekt základnej školy (býv. Partizánska ulica) vyhovuje svojmu účelu a budova školy je vhodne hmotou, strešnou rovinou a krytinou zakomponovaná do pôvodnej zástavby. Podobná je situácia pri novej, ešte nedokončenej škole v južnej časti sídla. Tretia jestvujúca Základná škola s kapacitou 9 tried sa nachádza na Palešovom námestí vo dvoch schátralých objektoch meštianskych domov. Je nevyhnutné tieto priestory zrekonštruovať, alebo školu premiestniť v čo najkratšom čase.

zdravotnícke a sociálne zariadenia

Objekty zdravotníckych zariadení sú v sídle riešené provizórne a kapacitne nepostačujú. Centrálné riešené zdravotnícke zariadenie je vhodné umiestniť za hranicou PZ, v južnej časti sídla. Príklady riešenia súkromných lekární a ambulancií v pam. objektoch sú dnes uspokojivo realizované na Mariánskom námestí.

Ústav sociálnej starostlivosti je situovaný v areáli kláštora Milosrdných bratov. Toto využitie je s ohľadom na hist. funkciu a skutkový stav objektu vhodné. Perspektívne je potrebné počítat s nárastom počtu prestárlych

obyvateľov, preto bude potrebné dopredu riešiť otázku ubytovania a zabezpečenia starostlivosti o nich.

kultúra

Kultúrne aktivity sú sústredené v tzv. spoločenskom dome. Súčasný stav možností kultúry a zábavy je z hľadiska cestovného ruchu nepostačujúci. Mesto postráda objekt múzea, ktoré by sústredovalo archeologické exponáty, doklady remeselnej výroby, históriu mesta apod. Múzeum je vhodné v centre mesta (Palešovo, Mariánske námestie) v čo najautentickejšie zachovanom objekte, prípadne objekte viažúcom sa na hist. udalosti.

športové a relaxačné zariadenia

nie je vhodné situovať na území PZ. V súčasnosti je športový areál situovaný vo východnej časti sídla. V súvislosti s potrebami cestovného ruchu je dôležité možnosti a využitie tohto areálu rozšíriť. V meste sa dnes nenachádza funkčné kúpalisko. Staré kúpalisko je dnes v ruinálnom stave na severnom okraji sídla. Jeho rekonštrukcia v blízkosti štátnej cesty č.18 a plánovanej diaľnice je diskutabilná. Perspektívne je vhodnejšie uvažovať o výstavbe nového kúpaliska v športovom areáli.

9.6.Zásady dopravného riešenia

Širšie dopravné súvislosti

Zo severnej strany je sídlo ohraničené cestou I. triedy č.18 Prešov- Levoča (jedná sa o cestu Európskeho významu E-50) a cez centrum mesta prechádza

cesta II. triedy č.547 Spišské Vlachy- Spišské Podhradie, z ktorej sa odpájajú cesty III. triedy v smeroch Sivá Brada, Baldovce, Katúň a Studenec.

Najdôležitejším momentom z hľadiska širších dopravných zásahov je trasa plánovanej diaľnice D1. Pôvodne odporúčaný variant vedúci severne od obce Studenec je už dnes nereálny. Najpravdepodobnejší je vedenie diaľnice súbežne

so štátnou cestou č.18.

V súčasnosti prechádza cesta č.547 priamo cez historické jadro a vytvára množstvo kolíznych bodov. Prechod tranzitnej dopravy je pre budúce využitie PZ neúnosné. Plánované napojenie cesty zo Spišských Vlách na cestu č.18 a diaľnicu D1 tzv. južným obchvatom (navrhovaný variant P-URBION 1989) je finančne veľmi náročná a problémom môže byť aj jej trasovanie cez ochranné pásmo Baldovského slatiniska. Je možné aj presmerovanie cesty zo Spišských Vlách na diaľničnú križovatku mimo riešeného územia a napojenie Spišského Podhradia diaľničným privádzačom. Ďalším variantom územného plánu je priet'ah napojenia cesty zo Spišských Vlách cez východnú hranicu sídla medzi Spišským hradom a Spišským Podhradím . Dĺžka novovytvoreného úseku by potom predstavovala od žel. priecestia po napojenie na cestu č.18 asi 2 km.

Riešenie dopravy na území PZ

Schodnou cestou pre riešenie vnútornej dopravy v sídle sa zdajú byť variantné návrhy vybudovania okruhu okolo sídla. Tento dopravný okruh by bol čiastočne vedený v trasách jestvujúcich komunikácií . Dopravnú funkciu by mal okruh vo východnej a v južnej časti. V časti severnej a západnej by sa jednalo o funkciu distribučnú. Vnútorne komunikácie uprostred historického jadra je možné riešiť čiastočne pešou zónou a čiastočne zjednosmerním niektorých komunikácií. Z uličnej siete by bola vylúčená nákladná doprava a doplnené by boli len obslužné a prístupové komunikácie. Konceptne je takéto riešenie vyhovujúce. Dôležité bude citlivé zváženie východného

prieťahu TJ. jeho realizácie ulicou Podzámková, čo považujeme za menej vhodné, alebo vybudovanie spomínaného východného úseku. Nevyhovujúce je aj súčasné umiestnenie autobusovej stanice. Jej poloha by mala byť v tesnom kontakte s hist. jadrom, nie však v jeho centre.

Železničná doprava

Otázka železničného dopravného napojenia Spišského Podhradia na Spišské Vlachy je stále otvorená. V prípade jej ponechania je potrebné skrátiť úžitkovú dĺžku trate a manipulačných koľají v stanici zo severnej strany o 80 m. Ťažba kameňa a jeho doprava železnicou má stále klesajúcu tendenciu. Neefektívnosť železničného spojenia Spišské Podhradie- Spišské Vlachy pravdepodobne prispeje ku zrušeniu tejto historickej trate.

Statická doprava

Zariadenia statickej dopravy môžeme rozdeliť na parkovanie a garážovanie pre obyvateľov sídla, parkovanie pre občiansku vybavenosť a parkovanie pre turistov a návštevníkov Spišského hradu.

Parkovacie stráni a garážovanie pre potreby obyvateľov odporúčame riešiť na voľných plochách v blízkosti PZ. Z architektonickej stránky odporúčame použiť

podobne ako pre novú zástavbu členenie veľkých hmôt na menšie sedlové strechy kryté škridlou a hladké omietky. Pre každú lokalitu je nutné vypracovať arch. štúdiu, ktorá zväží vhodné množstvo garážových a parkovacích stání. Za pozitívne príklady považujeme výstavbu garáží na ulici Štúrovej. Nekonceptná výstavba garáží vedie k situácií, aká vznikla napr. na sídlisku Hrad. Pre historické uličné bloky

je žiadúce dopravné napojenie a garážové státie, ktoré môže byť riešené v hospodárskych budovách zadných traktov. Na takéto riešenie je však

potrebná komplexná urban. štúdia, na ktorú budú potom nadväzovať individuálne riešenia vlastníkov.

Z hľadiska rozvoja sídla je žiadúce presmerovanie nástupu na Spišský hrad na stranu Spišského Podhradia s potrebou vybudovanie väčšieho záchytného parkoviska v nástupnom priestore. Týmto spôsobom by sa zvýšila aj návštevnosť mesta, prípadne by sa zvýšil záujem o ubytovanie a využitie ďalších služieb. Návštevnosť Spišského hradu dosahuje až 1500 denne (to predstavuje 162 áut a 12 autobusov). Väčšina z týchto návštevníkov dnes ani neprechádza Spišským Podhradím, ale využíva záchytné parkovisko zo strany katastra obce Žehra.

9.7. Parcelácia a uličné čiary

Základnou zásadou pamiatkovej starostlivosti je dodržiavanie uličných čiar a parcelácie historickej zástavby. V prípadoch, keď to zo vážnych dôvodov nie je možné, alebo v prípadoch novostavieb je nutné priblížiť sa mierkou, členením a smerovaním parcelácií historickej. Evokovanie pôvodnej parcelácie v novej výstavbe je možné aj hmotovým členením fasád, resp. strešnej roviny.

Jedným z pozitívnych príkladov prispôsobenia sa pôvodnej parcelácií je stavba obchodného strediska na Mariánskom námestí, ktoré hoci predstavuje príklad socialistickej arch.80-rokov, (ktorej predchádzala asanácia meštianskych domov) svojim členením a mierkou v strešnej rovine nenarušuje celistvosť zachovanej historickej zástavby námestia. Nerešpektovanie parcelácie prinesie rozbitie homogénnej štruktúry jednak hist. zástavby a rovnako celkovej kompozície sídla.

Z mnohých negatívnych príkladov treba uviesť predovšetkým blokovú výstavbu panelových domov v tesnej blízkosti hist. jadra- sídlisko Hrad. Aj drobné porušovanie uličných čiar má negatívny vplyv na obraz ulice a logiku

prevádzky, ako to vidíme na predstavaných schodištiach, stĺpoch, chaotickom umiestňovaní garáží apod.

9.8. Riešenia parterov

Stále pretrvávajúce veľkoplošných nečlenených výkladov z oceľových, resp. hliníkových profilov odzrkadľuje len malé investície nových majiteľov obchodných prevádzok a nezaujímajú estetické skvalitnenie predaja. Nakoľko je nevyhnutné počítať s narastajúcim záujmom o komerčné využívanie prízemných priestorov je dôležité zaoberať sa aj otázkou výtvarnej kultúry predaja a reklamy.

Na Palešovom a Mariánskom námestí sa nachádza ešte niekoľko drevených výkladových skriň z 19. stor., ktoré sú dokladom remeselnej úrovne a čiastočne korešpondujú s hist. prostredím. Tieto výkladné skrine a vstupy je potrebné obnoviť, resp. nahradiť kópiou a je možné v prípadoch už jestvujúcich veľkoplošných otvorov v parteri použiť ich ako vzorové riešenie predovšetkým v otázke materiálového prevedenia, členenia a bohatstva individuálnych detailov. Je možné použiť všetky klasické materiály - drevo, sklo, kov a vyhnúť sa výraznému uplatňovaniu typizovaných prvkov (typizované zárubne, vchodové dvere, kľučky).

Presvetlenie predajných priestorov nie je vhodné realizovať ako veľkoplošné, pretože sa týmto spôsobom potláča vnímanie hist. arch. V reklamách a názvoch obchodov je potrebné nadviazať na tradíciu konzolových vývesných štítov, ktoré môžu byť osvetlené vonkajším el. Osvetlením (malý reflektor). Spišské Podhradí bolo v minulosti jedným z najvýznamnejších stredísk cechovej remeselnej výroby na Spiši, preto je vhodné nadviazať na túto tradíciu aj spôsobom predaja a prezentácie prevádzok.

V súčasnosti dochádza ku negatívnym tendenciám otvárať piečelia pre priame vstupy do predajní v snahe získať väčšie množstvo zákazníkov. Toto riešenie považujeme za krajne nevhodné, pretože práve na Spiši je zaužívaná

tradícia vstupu do predajných priestorov cez prejazd, ktorý zároveň nahrádza funkciu zádveria, ktoré takto nie je realizované na úkor predajnej plochy. Vstupu do objektov cez prejazd je prispôbené architektonické stvárnenie pôvodnej zástavby a je súčasťou identity meštianskej arch. na Spiši.

9.9. Riešenie fasád

Vzhľadom na skutočnosť, že PZ Spišské Podhradie bola vyhlásená až v r.1993 a v minulosti absentoval priamy záujem štátu na rekonštrukciách pam. objektov v meste (na rozdiel napr. od neďalekej MPR- Levoča) nebolo na objektoch meštianskej arch. realizované umelecko- hist. výskumy. Zmenu situácie nepriniesla ani zmena vlastníkov objektov, ktorými je z väčšej časti soc. slabšie situované obyvateľstvo, resp. obchodné priestory na prízemí sú len prenajímané. Absencia podrobnejších pam. prieskumov znamená v praxi aj nedostatok informácií o pôvodnom vzhľade renesančných a barokových objektov, z ktorých bola väčšina prefasádovaná v 19. stor.

Jestvujúce informácie sú získavané len čiastkovými prieskumami pred realizáciou stavebných prác metodikom PÚ, alebo vizuálnou obhliadkou. Východným podkladom pre predprojektovú a projektovú prípravu obnovy objektov sa musí stať pamiatkový výskum a z neho vyplývajúci návrh obnovy. Na základe predbežných obhliadok možno konštatovať prítomnosť starších omietkových vrstiev a dekoratívnej výzdoby. Nenahraditeľné straty predstavuje prispôbovanie si fasád pam. objektov v minulosti ich majiteľmi módnym trendom tzv. brizolitových omietok, funkčným úpravám napr. výmenou pôvodných okien za trojdielne a pod. K týmto "úpravám" dochádza priebežne bez rešpektovania stanovísk pam. ústavu, resp. obchádzaním stavebného konania. Množstvo zapísaných pamiatkových objektov stratilo spomínanými úpravami pôvodný charakter a svojimi pohľadovo najexponovanejšími čelnými fasádami už ani nepripomínajú historickú architektúru (Starý jarok: 40, 41, Galova). Pri úpravách často zavlhnutých, alebo inak poškodených omietok dochádza k úplne nevhodnému objaniu omietkových vrstiev až na kamenný podklad. Nové kópie štukovej výzdoby nie sú často dostatočne presné a samozrejme nemôžu nahradiť stratu originálu. Technické problémy so

zavlháním spodných častí fasádnych omietok sú evidentne zapríčinené nepriedyšnými podlahovými a chodníkovými vrstvami, dvíhaním nivelety, nefunkčnou kanalizáciou, neodvedenou dažďovou vodou a pod. (postupný proces devastácie soklových omietok dokumentujú fotografie zo 60-tych rokov). Technické riešenie sanácie s výnimkou opatrení záväzných pre mesto (zníženie úrovne vodnej hladiny, výmena kan. apod.), je potrebné riešiť individuálne s metodikom PÚ, s možnosťou dočasného použitia prevetrávaných soklových obkladov a iných tech. možností. Nevhodnou tendenciou je aj rozšírené používanie tzv. remienkových travertínových obkladov.

9.9. Riešenie striech

Tvar strechy, konštrukcia krovu.

Na území pamiatkovej zóny sa už nezachovala žiadna z tradičných sedlových spišských striech so štítom a s podlomenicou. Po častých požiaroch (posledný v r. 1905) sa v Sp. Podhradí prišlo ku protipožiarным opatreniam a tradičné strechy boli nahradené strechami s nízkym sklonom do ulice a dvorovej časti, oddelené nízkymi protipožiarnymi múrmi, často vymurovanými z režnej tehly. Väčšina konštrukcií krovov je v zlom technickom stave spôsobenom použitím provizórnych konštrukcií a predovšetkým nedostatkom údržby. Nedostatok údržby zatekanie striech, okapov, chýbajúca krytina, zanechali najväčšiu stopu za posledné roky na celkovej degradácii mnohých pam. objektov. Meštianske domy, ktoré podľa dochovanej fotografickej dokumentácie ešte v 60-tych rokoch slúžili na bývanie v uspokojivom tech. stave sa po odsťahovaní vlastníkov a absentujúcej základnej údržbe do návrhov na asanáciu.

Adaptácia podkrovných priestorov sa nedá bezvýhradne vylúčiť, predovšetkým pre jej prínos v podobe intenzifikácie bývania. Súčasné tvary striech vyhovujú požiadavkám zobytnovania podkrovných priestorov, ktoré napriek negatívam v podobe nevyhnutného presvetľovania prináša aj

žiadaní intenzifikáciu mestského jadra. Táto adaptácia je však prípustná iba za predom jasne špecifikovaných podmienok:

-adaptácia nesmie ohroziť pamiatkovo hodnotný krov (u unikátnych krovov gotických, renesančných, príp. barokových musia byť zostavy zobyť podkroví zásadne odmietnuté, event. trvať na oddelení konštrukcie krovu a plášťa zostavy vzduchovou medzerou)

-adaptácia nesmie narušiť, či úplne znehodnotiť architektonický výraz pamiatky

-úplne neprípustná je adaptácia, alebo zmena striech u slohovo a architektonicky jednotne riešených hist. stavieb (to sa týka predovšetkým striech kostolov , veží, kláštora)

V osobitých prípadoch, (event. v prípade celého uličného bloku) je možný návrat k použitiu “spišského štítu” za predpokladu dokumentačného doloženia (fotografie, kresby), funkčného opodstatnenia a kvalitného architektonického a materiálového zvládnutia.

Riešenie tvaru strechy a jej presvetlenie musí byť v súlade s prijatou koncepciou obnovy na základe pamiatkového výskumu. Vo všeobecnosti je možné povedať, že presvetlenie podkrovných priestorov je priateľné riešiť primeraným množstvom na osiach fasády umiestnených vikierov, ktoré však mierkou , proporciou a tvarom vyhovujú a nie sú rušivé v hist. prostredí. Treba dôsledne vylúčiť netradičné typy a tvary vikierov (napr. čiastočne zapustené do strešnej roviny, pásové vikiere, ...). V prípade presvetlenia vizuálne neexponovaných dvorových častí je možné použiť aj strešné okná v primeranom rozsahu. Pri realizácii novostavieb je nevyhnutné vychádzať predovšetkým z použitia sedlových striech.

Dodatočné zastrešovanie plochostrečných objektov je architektonicky náročné, a je potrebné citlivé zváženie proporcií, aby sa už neopakoval prípad zastrešenia panelových domov pri vstupe do centra zo Sp.Kapituly, keď nová strecha svojou dvojpodlažnou výškou úplne prekryla siluetu Spišského hradu. (Na tejto streche boli použité aj nevhodné plechové šablóny imitujúce keram. krytinu.)

Krytina

V rámci pamiatkového zámeru je potrebné stanoviť, či sa jedná o :

- opravu jestvujúcej krytiny
- čiastočnú, alebo celkovú výmenu krytiny pri dodržaní druhu, typu materiálu, farebnosti, veľkosti a spôsobu kladenia
- zmenu druhu, typu krytiny, alebo spôsobu kladenia
- provizórne zabezpečenie strechy proti zatekaniu

Východiskom úvah o akejkolvek zmene musí byť dostatočná znalosť historických strešných krytín vo všeobecnej polohe a aj v prípade jednotlivých pamiatok. Z obhliadkových prieskumov vyplýva, že v súčasnosti, je prevládajúcou strešnou krytinou v PZ plech, a eternit a stav starších škridlových striech je neuspokojivý.

(V roku 1900 bolo 454 domov pokrytých dreveným šindľom. Po požari v roku 1905, 319 domov bolo pokrytých škridlou a 227 dreveným šindľom.)V súčasnosti je percentuálny podiel strešných krytín nasledovný:

Keramická krytina	Plech	Azbestocem. šablóny (eternit)	Asfaltové šindle
27 %	42%	7%	1%

Príčina tohto stavu je v cenovej dostupnosti a realizačnej nenáročnosti plechovej krytiny a nízkej kvalite krytiny keramickej v minulosti (nezámraznosť). V posledných rokoch sa stala populárnou krytina z asfaltových šindľov, ktorá rovnako predstavuje pre vlastníkov výhodné riešenie na nízke sklony striech pri relatívne nízkych cenových nákladoch. Po počiatkových realizáciách (synagóga, ev. kostol) môžeme konštatovať, že sa jedná o krytinu úplne nevhodnú, cudziu prostrediu materiálom a potláčaním plasticity. Z hľadiska celej pamiatkovej zóny je nevyhnutné zjednotiť strešné

krytiny používaním keramickej škridle prírodnej červenej farby, ktorá dnes je cenovo dostupná a vykazuje aj kvalitatívnu vhodnosť použitia v podtatranskom klimatickom pásme. Z pôvodných krytín sa obhliadkou potvrdilo používanie škridle miestnej proveniencie, ktorá sa vyskytuje v tvaroch jednoduchej bobrovky ukončenej segmentom, prípadne viedenskej bobrovky (rovné ukončenie), ukladanej "nadupla". V posledných rokoch sa nepodarilo uskutočniť ani jednu realizáciu ďalšej pôvodne široko rozšírenej krytiny-dreveného štiepaného šindľa. Rehabilitácia tejto krytiny (možné je nahradenie radiálne rezaným šindľom) by bola pre PZ prínosom.

Ďalšie strešné a nadstrešné prvky. Oplechovanie

Je potrebné vyvarovať sa nadmerného oplechovania striech historických objektov (žľabov, nadmuroviek...). Pri nahradzovaní pozinkovaného plechu plechom medeným, je potrebné upozorniť na to, že voda stekajúca z medeného plechu necháva často na fasáde zelené škvrny. Klampiarske prvky z medeného plechu sú ohrozené aj krádežou. Ako náhrada medeného plechu môže slúžiť plech titánzinkový.

Ku negatívnym javom patrí:

-zmena vzťahu spodného okraja strešnej plochy (krytiny) ku rímse, predovšetkým zvýšenie spodného okraja krytiny oproti rímse

-nahradzanie omietaných komínových telies rezným murivom, oplechovaním, apod.

-zjednodušenie profilácie komínových hláv

-oplechovanie protipožiarnych múrov, doteraz krytých reznými tehliami, alebo omietkou

-lemovaniu spodného okraja strechy plechom

-nahradzovanie presahu skladanej krytiny na štítoch oplechovaním

-oplechovaniu vikierov (musí byť obmedzené na nevyhnutný rozsah- len na miesto styku s krytinou)

9.10. Riešenie verejných priestranstiev a ulíc

Predpokladom uspokojivého vnímania hist. priestoru a súborov architektúry PZ je koordinácia technického zázemia a architektonického dotvorenia priestorov ulíc a námestí.

Základnou podmienkou revalorizácie hist. priestorov Sp. Podhradia je vylúčenie tranzitnej dopravy z mesta a zároveň citlivé zabezpečenie dopravného napojenia a dopravnej obsluhy. Urbanistické centrum Sp. Podhradia je totožné s hist. centrom PZ. Z hľadiska veľkosti sídla sú centrálné priestory Mariánskeho, Palešovho námestia a časti ulíc Galova, Prešovská a Starý jarok dostatočne veľké pre sústredenie obchodu a služieb i pri zachovaní prevládajúcej funkcie bývania. Celková rekonštrukcia bude vzhľadom na plošnú rozľahlosť námestí finančne nákladná a bude vyžadovať dôkladnú projektovú dokumentáciu. Súčasnú situáciu však nie je možné ďalej akceptovať, pretože predstavuje len čiastkové úpravy vonkajších priestranstiev bez ucelenej koncepcie riešenia. Riešenie verejných priestranstiev bude priamo nadväzovať na dopravné riešenie sídla.

Ďalším z negatívnych prvkov je súčasný stav prerastenej zelene, ktorá nemá hist. opodstatnenie, ani nesleduje kompozičné zámery a dnes prakticky znemožňuje vnímanie súborov pam. objektov napr. kostol a kláštor Milosrdných bratov, Starý jarok a ďalších.

Dôležitou otázkou je úprava komunikácií a chodníkov. V meste je na mnohých miestach zachovaná pôvodná travertínové dláždenie rôznych typov, od nepravidelnej dlažby z veľkých kusov až po čiastočne pravidelnú tzv. židovskú dlažbu. Táto dlažba sa vyznačuje masívnosťou a kamenársky spracovanými detailami odtokov pod dažďovými zvodmi. Lemovanie chodníkov vyspádaným pásom vyloženým z okruhliakov, ktorými presakovala voda, tak ako to bolo v iných Spišských mestách už nemáme vo väčšom rozsahu doložené. Súčasné asfaltové chodníky spôsobili neúnosné zvýšenie pôvodnej nivelety, ktorá spolu s nepriedyšnosťou asfaltu spôsobila vlhnutie muriva a

zahnívanie brán. (napr. odhalený výškový rozdiel pôvodnej nivelety a dnešnej úrovne cesty pred synagógou na Štefánikovej ulici predstavuje viac ako 115 cm). V hist. jadre je potrebné v maximálnej miere nahradiť asfaltový povrch ciest dláždením so snahou o zníženie nivelety. Na dláždenie komunikácií navrhujeme použiť čadičové kocky ukladané do vejárov, alebo rozvoľnený riadkov. V súčasnosti je dlažba zo Spišského travertínu cenovo náročná, technológia výroby a vyčerpanie zdrojov kvalitného kameňa znižuje jej životnosť vo vonkajšom prostredí. Tieto faktory obmedzujú širšie využitie travertínu, ale je žiadúce hľadať cestu na pokračovanie v tradícií travertínovej dlažby aspoň v najexponovanejších lokalitách. Neodporúčame uplatňovať v hist. jadre dlažbu zámkov. Citlivá úprava dlažieb s použitím miestnych materiálov zvyšuje autenticitu a jedinečnosť prostredia.

9.10.1. Malá architektúra

Stvárnenie “malej architektúry” obohacuje prostredie. Zo zachovaných historických prvkov “malej architektúry” v PZ treba spomenúť Mariánsky stĺp- Immaculatu. Na okraji intravilánu a extravilánu sú to božie muky, kríže, kaplnky, ale aj deliace kamenné múriky, drevené ploty oddeľujúce a ukončujúce parcely.

Súčasný stav malej mestskej architektúry reprezentuje množstvo nevkusných a častokrát aj nefunkčných kovových zábradlí, lavičiek, odpadkových košov, pútačov a skriniek. Tento mobiliár je potrebné nahradiť buď náročnejším výtvarným spracovaním, alebo jednoduchším, ale esteticky uspokojivým stvárnením s využitím tradičných materiálov ako drevo, kov, sklo.

Okamžitú úpravu si vyžaduje oplotenie okolo r.k. kostola, ktoré nekopíruje presne pôvodný kamenný múr a nie je dostatočne

reprezentatívne vzhľadom na hist. Význam tejto lokality. Týmto úpravám by mal predchádzať arch. výskum, ktorý by objasnil situáciu okolo lokalizácie múru opevnenia, event. prezentácie základov starších objektov kostola.

Nutné je riešiť mestské parčíky, vodné toky a ich okolie, mostíky atd. Problematickými ostávajú prvky tech. infraštruktúry, ktoré neboli prispôsobené prostrediu PZ. Zvlášť negatívne tieto prvky pôsobia v radovej hist. zástavbe, kde často svojou agresivitou dominujú. Jedná sa predovšetkým o regulačné stanice plynu, predsunuté samostatné skrinky plynomerov, vedenia el. energie, el. rozvodov, skrine apod.

Nie je efektívne o každý z týchto prvkov viesť osobitné spory. Výnimky z tech. noriem a ústretový prístup odborných organizácií by mal byť v tejto oblasti samozrejmosťou.

9.10.2.Osvetlenie

Historicky doložené osvetlenie predstavuje len neúplná konzolová lampa na Spišskej Kapitule umiestnená na záhradnej fasáde Biskupského paláca. Pri návrhu použitia nových svietidiel v Spišskom Podhradí možno uvažovať o kombinácii konzolových svietidiel pri pamiatkových objektoch so samostatne stojacimi atypickými svietidlami. Pri umiestňovaní konzolových svietidiel treba postupovať opatrne s ohľadom na možné porušenie starších omietkových vrstiev, event. vonkajších malieb (nutnosť sondáže, resp. umiestňovanie pri dažďových zvodoch, nárožiach a stykoch domov). Atypické, voľne stojace svietidlá by mali byť zosúladené s ostatnými prvkami mestského interiéru.

Slávnostným osvetlením, by mali byť osvetlené významné pamiatkové objekty (Kostol, kláštor apod.)

9.11.Zásady pre výber a použitie stavebných materiálov

Pri obnove pam. objektov, treba postupovať podľa schválenej metodiky obnovy pamiatky, ale všeobecne možno povedať, že v prípade menších dostavieb, prestavieb zadných traktov a čiastočne aj pri novostavbách na území PZ treba používať tradičné materiály. T.j. vápenné omietky hladké, natreté vápnom, alebo minerálnymi lazúrovými farbami na prírodnej báze.

V prípade režného kamenného muriva (v závislosti od použitia travertínu, alebo pieskovca), tento klásť ako podmurovku vodorovne, tak aby mal jeden kameň kontakt v troch bodoch s nasledujúcim a maltu používať len v nevyhnutnom rozsahu na výplň bočných škár.

V drevených konštrukciách uprednostňovať kresanie a štiepanie dreva. Okná, dvere, a ostatné stolárske výrobky musia byť drevené, kopírujúce dochované vzory, príp. proporciou a tvaroslovím prispôbené hist. architektúre. Je potrebné zachovať všetky detaily stolárske, tesárske a klampiarske. Len v prípade nedochovaných vzorov siahť po novotvaroch, ale nepoužívať typizované prvky.

Ako strešnú krytinu vyžadujeme použiť drevený šindel, keramickú škridľu, alebo medený plech (objekty kostolov, resp. klampiarske výrobky). V prípade dreveného šindľa a škridle s minimalizovaním oplechovaných plôch na streche s ich farebným prispôbením farbe krytiny. Novostavby v hist. prostredí je možné riešiť modernými konštrukciami. Na fasádach sa však vyžaduje uprednostňovanie klasických materiálov. Pri drobných stavbách, ako sú oplotenia, garáže múriky zadných traktov sa odporúča používať kamenné murivo z travertínu, alebo pieskovca ako režné, alebo omietnuté hrubozrnnými omietkami, resp. omietkou hladkou, opatrenou vápenným náterom. Drevené časti sa odporúčajú realizovať ako jednoduché konštrukcie v kombinácii s doskovými plotmi, rámovými brvnami, morené len v prírodných odtieňoch použitého dreva, resp. bez zafarbenia.

9.12.Zásady riešenia zelene v PZ

V kontexte so záverečným konštatovaním v kapitole o hodnotách zelených plôch v pamiatkovej zóne je potrebné prehodnotiť vhodnosť všetkých zelených plôch v urbanistickej štruktúre sídla a pamiatkovú obnovu orientovať na zlepšenie kvality a zabezpečenie adekvátnej kontinuálnej údržby.

Pobrežná zeleň

Pobrežná zeleň nevyžaduje výrazné zásahy, ale v určitých časových etapách je vhodné:

- prehodnotiť každý strom na stanovišti individuálne a zvážiť jeho vhodnosť v danom území
- zbaviť existujúce pobrežné porasty burinných náletov
- odstrániť odumreté dreviny, prípadne polomy a poškodené konáre
- udržiavať brehové plochy pravidelným kosením a čistením.

Uličné stromoradia

Obnova uličných stromoradií je závislá na priestorových parametroch jednotlivých ulíc a na ich terajšom využívaní v dopravnom systéme sídla. Preto je nevyhnutné v zhode s dokladovaným historickým vývojom:

- prehodnotiť každú ulicu v pamiatkovej zóne a určiť vhodnosť aleje
- stanoviť princíp obnovy stromoradií t.j. jednostranná, obojstranná, resp. úplné vylúčenie aleje
- zrealizovať komplexné úpravy ulíc aj s alejovými drevinami v líniových pásoch trávnikov alebo v samostatných výsadbových misách

-vychádzať pri výbere rastlinného druhu do alejí z pôvodnej druhovej skladby obnoviť obojstrannú stromovú aleju na Prešovskej ulici a na Palešovom námestí

Do doby komplexných úprav ulíc je vhodné zrealizovať aspoň čiastkové zásahy, ktoré výrazným spôsobom pomôžu prežiť existujúcim stromom. Ide o:

-úpravu výšky podkorunia (hranica medzi kmeňom s korunou) tak, aby bola zabezpečená podchodná výška

-udržiavanie výšky a šírky korún alejových stromov rezom tak, aby sa zachovala vyvážená proporionalita vo vzťahu k okolitej zástavbe

-odstránenie spevnenia (asfalt, betón) z z najbližšieho okolia kmeňov alejových stromov a

-vytvorenie koreňovej misky vyplnenej zeminou alebo vodo priepustným spevnením

-úpravu trávnikových líniových pásov pod alejovými drevinami a ich udržiavanie pravidelným kosením

-ošetrenie všetkých poškodených stromov, očistenie kmeňov, odstránenie odumretých konárov v korunách a vyčistenie kmeňových dutín.

Malé parkovo upravené plochy

Všetky malé parkovo upravené plochy v historickom jadre vyžadujú komplexnú rekonštrukciu, ale do doby jej realizácie je možné zlepšiť ich estetický vzhľad a obnoviť autenticitu aj čiastkovými zásahmi. Parkovo upravená plocha pri r.k. kostole vyžaduje:

odstránenie nevhodných radových výsadiieb briez   prehodnotenie kompozičnej vhodnosti každého stromu určenie polôh, kde je možné ponechať alebo doplniť stromové porasty

uvolniť nástupnú plochu kostola od porastovej hmoty tak, aby bola architektúra veže pohľadovo prístupná počítať s konečnou podobou plochy ako čistý trávnik a vo vhodnej polohe so solitérnou stromovou skupinou

Parčíky na Starom jarku a na Hviezdoslavovej ulici je vhodné ponechať bez dispozičných zásahov a pri rekonštrukcii je potrebné:

-obnoviť porasty v rovnakom druhu, princípe aj v rovnakom rozmiestnení v dispoziícii, tak ako sú doteraz zachované

-odstrániť živé ploty v celom rozsahu parčíkov s cieľom pohľadovo prepojiť oba parky a tým sceliť plochu námestia

-určiť z existujúcich náletových drevín a novodobých výsadiieb cieľové stromy a ich koruny upraviť výchovným rezom

-odstrániť z plochy parčíkov nevhodné dreviny, ktoré sú poškodené, alebo prestarnuté

zmladiť radikálnym rezom prerastené a prestarnuté kríky, ktoré ostanú v porastovej štruktúre

-ošetriť staré stromy adekvátnym spôsobom

Park v severnej časti Mariánskeho námestia je dispozične najhodnotnejším parkom v pamiatkovej zóne. Pre jeho zachovanie a prinavrátenie pôvodných hodnôt je potrebné:

-zachovať dispoziciu bez zmien v členení, ktoré je dodnes jasne čitateľné

-upraviť chodníkovú sieť do pôvodných proporcií

- obnoviť mäkké povrchy chodníkov z drobného kameniva
- odstrániť novodobé prvky v dispozícií (murované stĺpiky, kvetináče...) a ponechať plochy čisté
- architektonizovať studňu s cieľom zapojiť ju do parkovej kompozície ako prvok vodného systému
- zlikvidovať nevhodné oplotenie a k nemu pridružené živé ploty
ponechať živý plot do doby komplexnej rekonštrukcie námestia pozdĺž komunikácie ako bariéru
- vybaviť park drobnou architektúrou v historizujúcom tvarosloví
- počítať s postupným odstránením smrekových výsadiieb v centre dispozície, ktoré nežiadúco rozčleňujú námestie vo vertikálnom smere
- zaoberať sa proporčne a materiálovo nevhodným ohradením podstavca Immaculaty

Novodobí parčík v južnej časti námestia má len minimálnu sadovnícku hodnotu a s ohľadom na zaniknutú zhromažďovaciu plochu v centre sídla je vhodné rekonštruovať celú plochu ako parkové námestie, kde budú stromové výsadby vo vynechaných plochách a okolie bude kompaktné spevnené vhodným materiálom. Ostatným plochám zelene na území pamiatkovej zóny je potrebné zabezpečiť pravidelnú a priebežnú údržbu a zachovať len porasty biologicky zdravé a esteticky hodnotné.

Vo všeobecnosti je pri obnove zelene nutné prihliadať na skutočnosť, že zeleň je špecifický plošno– priestorový prvok, ktorý pre svoju existenciu vyžaduje špeciálne podmienky a starostlivosť. Nie je prvkom stacionárnym, ale sa vyvíja, mení svoj tvar a hmotu, preto v zhode so základným postulátom jeho doplnkovej

funkcie v urbanizovanom priestore vyžaduje permanentné prispôsobovanie k mierke konkrétneho prostredia.

9.13. Technická infraštruktúra a jej zariadenia

Celková rekonštrukcia inžinierskych sietí patrí k prvoradým podmienkam revitalizácie PZ. Mnohé z jestvujúcich sietí, predovšetkým vodovodné a kanalizačné potrubia sú zastaralé a nefunkčné. Následkom neudržiavania korýt potokov, zdvihutej cestnej nivelety a plytko uložených kanalizačných potrubí sú pivnice hist. objektov v mnohých prípadoch zaplavené vodou a murivá až do výšky prvého podlažia úplne zavlhnuté. Plynofikácia, ktorá na jednej strane odbremenila vlastníkov bytov od náročného vykurovania uhlím sa podpísala na estetickom vzhľade ulíc a priečelí budov, ktoré sú preplnené plynomernými a regulačnými skriňami, v mnohých prípadoch prečnievajúcimi z fasád a natretými tmavými olejovými farbami. (Obdobne použitie "gamatkových" vývodov na fasádach.) Z uvedených príkladov jasne vyplýva, že problémy tech. infraštruktúry by mali byť riešené, čo najskôr, na základe spracovania generelu a to buď rekonštrukciou, alebo kolektorizáciou. Projektová dokumentácia tech. infraštruktúry by mala byť realizovaná vopred, pred realizáciou rekonštrukcií budov a rovnako pred definitívnou úpravou dláždenia verejných priestranstiev.

vodné hospodárstvo- vodovod

Sídlo je zásobené pitnou vodou zo skupinového vodovodu Dúbrava-Spišské Podhradie. Zdrojom vody je prameň "Žriedlo" v obci Dúbrava. Západná časť Spišského Podhradia a Spišská Kapitula sú zásobované zo skupinového vodovodu Lúčka- Jablonov a základná škola zo Studenca. Počet obyvateľov sídla v roku 1985 bol celkom 3575 z toho bolo napojených na vodovod 3400. Do roku 2010 sa počíta s nárastom na 4150. Deficit krytia vzrastu spotreby vody sa predpokladá doplniť zacytením ďalších prameňov: Pod Orlovcom, Pavľany a premene v obci Žehra. Riešenia vodného hospodárstva podľa prípravnej územnej dokumentácie ÚP (Urbion

1989) si rekonštrukciu vyžaduje prívodné potrubie nad Kapitulou a niektoré ďalšie úseky. (Vid' zoznam lit.)

Pri obhliadke pivníc pam. objektov predovšetkým podlažných domov okolo námestí a na uliciach Galova, Starý jarok, Prešovská sa zistila existencia studní. Odčerpávanie vody z týchto studní v minulosti regulovalo stav výšky hladiny podzemnej vody. Väčšina týchto studní je dnes zanesená, alebo zasypaná. Niektorí vlastníci objektov v snahe zlepšiť pomery vlhnutia muriva začali odčerpávať vodu z týchto studní a využívajú ju na polievanie záhrad. Aj takéto, zdanlivo provizórne využívanie môže pomôcť znížiť zavlhanie murív.

kanalizácia

V súčasnosti vyúsťujú uličné vetvy kanalizácie do potokov. Tieto je nevyhnutné zaústiť do kanalizačných zberáčov. Zberáč je navrhovaný ako jednotný a bude odvádzať dažďové vody z ulíc, námestí a striech, parkovacích plôch v celkovej výmere 12 ha. (Splaškové vody v hod. maxime 29,8l/s)

riešenie ČOV

V sídle nie je priemyselná výroba so špecifickým znečistením, preto sa využitie ČOV uvažuje len na organické splašky. Čiastkové projekty kanalizácie sú orientované na objekt ČOV v južnej časti sídla, ktorá však pre nedostatok finančných prostriedkov nie je dokončená.

energetika- zásobovanie el. energiou

Sídlo Spišské Podhradie je pripojené na zdroj el. energie z 22 KV vonkajšieho vedenia č.202 situovaného na južnej, východnej a severnej strane sídla. Z tohto vedenia sú prevedené prípojky pre napájanie jednotlivých transformačných staníc zásobujúcich súčasnú bytovú, komunálnu, poľnohosp. a priemyselnú zástavbu. Jednotliví odberatelia v sídle sú pripojení na sekundárnu sieť domovými prípojkami vonkajším vedením, resp. závesnými kábelmi, alebo kábelmi vloženými v zemi. Sekundárna sieť v sídle je vybudovaná vzdušným vedením na strešníkoch betónových a drevených stĺpoch, resp. káblami uloženými v zemi. Verejné osvetlenie je prevedené výbojkovými svietidlami na pouličných osvetľovacích stožiaroch, na stĺpoch sekundárneho vedenia a ramienkových svietidlách upevnených na priečeliach budov.

El. vedenie by v budúcnosti malo byť úplne kabelizované a trafostanice umiestnené na vizuálne neexponovaných miestach. Práve prebiehajúca plynofikácia mesta napriek svojim pozitívam v zlepšení kvality bývania sa asi najviac podpísala na estetickom vzhľade ulíc. Pri radovej zástavbe, ktorá je typická pre Spišské Podhradie sú všetky viditeľné prvky tech. infraštruktúry veľmi exponované. Napr. na malej trojosej fasáde prízemného domu dominujú výfuky z gamatiek, plynomerná skriňa s regulátorom, vertikálny prívod plynu z chodníka je predsadený pred fasádu. Z hľadiska možných riešení je potrebné pokiaľ je to možné plynofikovať ulice zo strany zadných traktov. Ak to nie je možné je potrebné prevádzať plynofikáciu nízkotlakom a regulátory tlaku plynu situovať v pohľadovo chránených miestach. Prístupný by mal byť na fasáde len hlavný uzáver plynu. Plynomerné skrinky je možné umiestňovať do vetraných chodieb a prejazdov, ktoré nie sú využívané na garážovanie. Krytie plynomernej skrinky je nutné upraviť tak, aby bola prispôsobená štruktúre a farbe omietky. /Vid' foto príloha, Galova /. Výfuky z plynových gamatiek je potrebné v prípadoch, keď je to možné, odvádzať do komínových prieduchov.

9.14.Archeologické výskumy a nálezy

Právnu ochranu všetkých dosiaľ zistených nálezov a nálezísk zabezpečuje zákon č.27 Zb. SNR o štátnej pamiatkovej starostlivosti. V zmysle citovaného zákona je archeologickým nálezom vec (súbor vecí), ktorý je dokladom alebo pozostatkom života človeka a jeho činnosti od počiatku jeho vývoja do novoveku a zachovala sa spravidla pod zemou (par.23, ods.2). Na nehnuteľné archeologické nálezy vyhlásené za kultúrne pamiatky (t.j. zapísané do evidencie ústredného zoznamu kultúrnych pamiatok) sa vzťahujú všetky právne ustanovenia pamiatkového zákona ako na ostatné kultúrne pamiatky.

Na archeologické nálezy- náleziská, resp. územia s archeologickými nálezmi, nevyhlásenými za kultúrne pamiatky, ale evidovanými v centrálnej evidencii archeologických nálezísk na Slovensku (Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied v Nitre) sa vťahuje tretia časť zákona č.27/1987 Zb. SNR- Archeologické výskumy a nálezy, predovšetkým par.22, ods.12. Podľa neho v prípade stavebnej, alebo inej činnosti spojenej s prácami zemného charakteru, ktoré by mohli ohroziť vykonávanie archeologických výskumov na území s archeologickými nálezmi sú stavebníci už od prípravy stavby povinní tento zámer oznámiť Archeologickému ústavu a umožniť vykonať na dotknutom území archeologický výskum. Ak je stavebníkom organizácia, je povinná uhradiť i náklady na výskum. Zákon č.27/1987 Zb. SNR chráni i dosiaľ neznáme archeologické nálezy, t.j. perspektívne archeologické lokality. Vyplýva to z § 23, ods.2 a 3, kde sa uvádza: Archeologický nález, ktorý nebol zistený pri archeologickom výskume sa musí ohlásiť Archeologickému ústavu, resp. najbližšiemu múzeu priamo, alebo prostredníctvom Obecného úradu. Oznámenie je povinný urobiť nálezca, alebo osoba zodpovedná za vykonávanie prác najneskôr na druhý deň od zistenia.

Archeologický nález i nálezisko sa musia ponechať bez zmeny (najmenej 5 pracovných dní od oznámenia) až do obhliadky Archeologickým ústavom alebo inou oprávnenou organizáciou (archeológom), kvôli vykonaniu všetkých nevyhnutných opatrení na okamžitú záchranu archeologického nálezu.

Archeologické nálezy, ktoré sa zistia v súvislosti s prípravou, resp. vykonávaním stavby sú chránené v zmysle §127 Stavebného zákona. V tomto prípade treba nález ihneď ohlásiť príslušnému Obvodnému úradu životného prostredia a Archeologickému ústavu a urobiť nevyhnutné opatrenia, aby neprišlo k jeho poškodeniu, resp. zničeniu dovtedy kým Obvodný úrad životného prostredia nerozhodne o ďalších postupoch. V prípade nálezu mimoriadnej hodnoty, ktorý potvrdí MĀ SR, môže Obvodný úrad životného prostredia vydané stavebné povolenie zmeniť, alebo zrušiť, pričom určí tiež spôsob úhrady nákladov. Všetky hnutelné archeologické nálezy sú národným majetkom a ukladajú sa spravidla do múzeí (§23, ods.6 Pam. zákona).

9.15.Názvy ulíc a námestí

V intraviláne i extraviláne sídla Spišské Podhradie sa stretávajú s bohatstvom topografických pomenovaní, ktoré v sebe obsahovo viažu historické, alebo významové informácie o lokalite. Bolo by ochudobnením vzdať sa týchto pomenovaní, často vžitých medzi obyvateľmi.

Väčšine názvov ulíc už bol prinavrátený historický názov, resp. jeden z hist. používaných názvov lokality. Prehľad zmien názvov hlavných ulíc a námestí v

PZ je:

Gottwaldovo námestie	- Mariánske námestie
Leninovo námestie	- Palešovo námestie
ul. Februárového víťazstva	- Palešovo námestie
ul. kpt. Jána Nálepku	- Starý jarok

ul. Partizánska	- ul. Gálova
ul. Sovietskej armády	- ul. Podzámková
ul. 1. Čsl. armádneho zboru	- ul. Dr. Jozefa Špirka
ul. 1. mája	- ul. Májová
ul. Dukelských hrdinov	- Spišská Kapitula
ul. SNP	- ul. Štefánikova

9.16. Životné prostredie PZ

Sídlo reprezentuje typ extenzívne urbanizovanej sídelno-krajinnej ekoštruktúry. Okolie sídla tvorí prevažne poľnohosp. krajina. Súčasnú kvalitu živ. prostredia v sídle možno globálne hodnotiť ako vyhovujúcu, s nízkym výskytom negatívnych prvkov a s ich malou intenzitou.

Odkanalizovanie a výstavba čističky odpadových vôd by výrazne prispeli k zlepšeniu živ. prostredia. Postupujúca plynofikácia znižuje podiel lokálnych kúrenísk.

Hladinu hluku je potrebné znížiť navrhovanými opatreniami a to navrhovaným vylúčením tranzitnej dopravy. Existujúca priemyselná výroba v meste nie je zdrojom znečistenia. Jedným z najdôležitejších problémov však je okamžité zastavenie ťažby a rekultivácia vyťažených priestorov na Dreveníku.

9.17. Prezentácia pamiatkového fondu v PZ

Význam komplexu pamiatok Spišského hradu a okolia bol odcenený zápisom do Svetového zoznamu kultúrneho dedičstva. Pre prezentáciu tohto komplexu je dôležitá jednotná stratégia a spolupráca jednotlivých subjektov na danom území.

Jedným z prvých možných spoločných realizácií je vybudovanie n južnej pešej trasy zo Sivej brady, cez "Pažicu" (lesík východne od Sp.Kapituly), kde je

možné do budúca počítať s prezentáciou arch. lokality kláštora, Ďalej cez Spišskú Kapitulú, Spišské Podhradie, Spišský hrad, Dreveník, Žehru a Kaštieľ– v Hodkovciach. Táto trasa môže byť napojená na už obľúbenú tzv. "gotickú cestu", resp. je možné časť z nej absolvovať aj koňmo, alebo kočom v spolupráci s už etablovanou prevádzkou v Žehre- Hodkovciach.

Vzhľadom na potrebu čo najväčšieho využitia turistického ruchu je žiadúce v Spišskom Podhradí vybudovať základne pre ubytovanie turistov (bývanie v meštianskych domoch penziónového charakteru). Toto ubytovanie sa musí viazať na čo najširšiu ponuku atraktivít a možností trávenia voľného času, so zapojením a využitím pamiatkových objektov okolia. Aktivity môžu nadväzovať na tradície remeselnej výroby a trhov (podobne ako je to v Kežmarku). V čase turistickej sezóny by sa plochy námestí mohli stať dejiskom kultúrnych podujatí so sedením v otvorených kaviarňach priamo na námestí apod.

Druhým dôležitým momentom v prezentácii PZ je zvyšovanie informovanosti a kultúrneho vedomia. Je dôležité vytvoriť vzťah obyvateľov ku kultúrnemu dedičstvu s využitím masovokomunikačných prostriedkov, miestnej tlače, televízie, prednášok na školách, školských výletov, vedomostných súťaží, odmeňovaní kvalitných realizácií pam. obnov architektonických súťaží a pod.

9.18.Účasť orgánov a organizácií na regenerácii PZ

Forma ochrany a pam. zóny sú zakotvené v Zákone SNR č.27/1987 Zb o štátnej pamiatkovej starostlivosti a vykonávacej Vyhláške MK SSR č.21/87, ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia citovaného zákona, pokiaľ nestanoví inak novela zákona. Orgánom štátnej pamiatkovej starostlivosti na území pam. zóny a jej ochranného pásma je Okresný úrad Levoča a vysunuté pracovisko pam. ústavu v Levoči.

10. ZÁSADY PRE OCHRANNÉ PÁSMO PZ

Samostatné ochranné pásmo PZ nebolo vyhlásené. Dôvodom nevyhlásenia OP je skutočnosť, že predmetné okolie Spišského Podhradia spadá pod územnú ochranu ochranného pásma NKP Spišský hrad vyhláseného v roku 1987.

10.1. Hlavné zásady ochrany a urbanisticko-architektonického riešenia v ochrannom pásme.

10.2. Podmienky stavebnej a hospodárskej činnosti na území ochranného pásma

Úpravu objektov a novú výstavbu je možné vykonávať len v súlade s podmienkami určenými príslušným orgánom štátnej pamiatkovej starostlivosti (pracoviskom PÚ Levoča a okresným úradom v Levoči)

11. ZÁVER

Pamiatková zóna Spišského Podhradia je neoddeliteľnou súčasťou komplexu historického osídlenia Spišského hradu, Spišskej Kapituly a pamiatok ich okolia. Tento jedinečný súbor je situovaný v unikátne zachovanej kultúrnej krajine a v bezprostrednom kontakte s prírodnými rezerváciami. Spišský hrad a pamiatky jeho okolia patria teda k najvzácnejším historicko-krajinným súborom na území Slovenskej republiky.

Cieľom tejto práce je samotné centrum Spišského Podhradia, ktoré často stálo v úzadí pozornosti a vytvorenie platformy pamiatkovej starostlivosti nie len pre jednotlivé objekty, ale pre celú urbanistickú štruktúru historického jadra, vyhlásenú za pamiatkovú zónu. Za týmto materiálom by bolo pre potreby PZ žiadúce vypracovávať postupne podrobné regulatíva pre riešenie jednotlivých ulíc, dvorových častí, zadných traktov, uličných čiar. Ďalej podrobné regulatíva

pre plynofikáciu, strešnú rovinu apod. Prínosom špecializovaných prác by bolo zhromažďovanie nových poznatkov o pamiatkovom fonde a zároveň podrobná špecifikácia pre potreby metodiky pamiatkovej obnovy.

PRÍLOHY

a/ TABUĽKOVÉ PRÍLOHY

Zoznam objektov zapísaných v ÚZKP

Číslo objektu	Číslo ÚZKP	Názov ulice	Názov pamiatky	Požiadavky na vonkajšiu úpravu	Tech. Stav 1 – 4 dobrý – dezolátny
1/1	768/1	Hviezdoslav.	Kláštor milosrdných bratov- kláštor		2
1/1	768/2	Hviezdoslav.	Kláštor milosrdných – kostol	Fasáda	2
0	768/3	Hviezdoslav.	Kláštor milosrdných-dom meštiansky		2
2/2	768/4	Hviezdoslav.	Kláštor milosrdných-dom meštiansky		2
3/3	712/0	Hviezdoslav.	Dom meštiansky		4
70/90	713/0	Hviezdoslav.	Dom meštiansky		2
74/94	10758/0	Hviezdoslav.	Dom meštiansky		2
6/109	718/0	Galova	Dom meštiansky		2
7/110	717/0	Galova	Dom meštiansky		1
68/186	719/0	Galova	Dom ľudový	Fasáda	1
77/195	720	Galova	Dom meštiansky	Fasáda	2
79/197	721	Galova	Dom meštiansky		3
80/198	722	Galova	Dom meštiansky		3
0	769	Mariánske nám.	Plastika na stĺpe		3 – 4
3/366	10750	Mariánske	Dom		1

		nám.	meštiansky		
4/367	10895	Mariánske nám.	Dom meštiansky	Fasáda	2
5/368	744	Mariánske nám.	Dom meštiansky	Fasáda	2
6/369	765	Mariánske nám.	Radnica		1
7/370	10896	Mariánske nám.	Dom meštiansky		2
10/373	745	Mariánske nám.	Dom meštiansky		3
11/374	746	Mariánske nám.	Dom meštiansky	Parter	3
16/379	747	Mariánske nám.	Dom meštiansky	Parter	1
18/381	748	Mariánske nám.	Dom meštiansky		3
22/547	753	Mariánske nám.	Škola		2
24/549	754	Mariánske nám.	Dom meštiansky	Fasáda	1
25/550	3872	Mariánske nám.	Dom remeselnícky	Fasáda	1
26/551	3873	Mariánske nám.	Dom remeselnícky		1
27/552	3874	Mariánske nám.	Dom remeselnícky		1
28/553	3875	Mariánske nám.	Dom remeselnícky		1
29/554	3876	Mariánske nám.	Dom remeselnícky		1
31/556	766	Mariánske nám.	Kostol- evan.		2
33/558	10751	Mariánske nám.	Dom meštiansky		1
34/559	10897	Mariánske nám.	Dom meštiansky		2
35/560	756	Mariánske nám.	Dom meštiansky	Fasáda	2
1/98	714	Palešovo nám.	Dom meštiansky		4
2/99	715	Palešovo nám.	Dom meštiansky		4
3/100	716	Palešovo nám.	Dom meštiansky		4
5/102	767	Palešovo nám.	Kosto- r.k.		2
6/103	10752/ 1	Palešovo nám.	Fara s areálom		2
6/103	10752/	Palešovo nám.	Fara s areálom		2

	2				
6/103	10752/ 3	Palešovo nám.	Fara s areálom –brána		2
8/200	723	Palešovo nám.	Dom meštiansky		2
9/201	724	Palešovo nám.	Škola		2
10/202	725	Palešovo nám.	Dom meštiansky		2
11/203	10753	Palešovo nám.	Dom meštiansky	Parter	2
12/204	10754	Palešovo nám.	Dom meštiansky	Fasáda	1
13/205	726	Palešovo nám.	Dom meštiansky		1
15/207	727	Palešovo nám.	Dom meštiansky		3 – 4
18/210	728	Palešovo nám.	Dom meštiansky		1 – 2
21/213	729	Palešovo nám.	Dom meštiansky	Fasáda	1
23/215	730	Palešovo nám.	Dom meštiansky	Fasáda	1
24/216	731	Palešovo nám.	Dom meštiansky	Fasáda, parter	2
25/217	732	Palešovo nám.	Dom meštiansky		3
26/218	733	Palešovo nám.	Dom meštiansky		2
27/219	734	Palešovo nám.	Dom meštiansky		2
29/344	738	Palešovo nám.	Dom meštiansky	Fasáda	2
34/349	740	Palešovo nám.	Dom meštiansky		3
35/350	741	Palešovo nám.	Dom meštiansky		2
38/353	10891	Palešovo nám.	Dom meštiansky	Fasáda	1
39/354	10892	Palešovo nám.	Dom meštiansky		1
42/357	10893/ 1	Palešovo nám.	Dom meštiansky s areálom- dom meštiansky		2
42/357	10893/ 2	Palešovo nám.	Dom meštiansky s areálom – udiareň		2

42/357	10893/ 3	Palešovo nám.	Dom meštiansky s areálom- hospodárska budova		3
42/357	10893	Palešovo nám.	Dom meštiansky s areálom stodola	–	2
44/359	742	Palešovo nám.	Dom meštiansky		2
45/360	743	Palešovo nám.	Dielňa modrotlačé		2
47/362	10894	Palešovo nám.	Dom meštiansky		1
50/365	10755	Palešovo nám.	Dom meštiansky		2
2/267	735	Prešovská	Dom meštiansky		2
18/283	736	Prešovská	Dom remeselnícky	Fasáda	2
58/335	737	Prešovská	Dom remeselnícky	Fasáda	2
39/629	757	Starý jarok	Dom meštiansky		2
40/630	758	Starý jarok	Dom meštiansky	Fasáda	2
41/631	759	Starý jarok	Dom meštiansky	Fasáda	2
42/632	10756	Starý jarok	Dom meštiansky		3
64/958	11036	Prešovská	Stodola		
78/532	10945	Štefánikova	Židovská synagóga	Synagóga	1
6/460		Štefánikova	Stanica mýtna		3 – 4

Zoznam objektov navrhnutých na výpis z ÚZKP

Objekt č.	Číslo ÚZKP	Názov ulice	Názov pamiatky	Dôvod zrušenia ochrany
25/550	3872	Mariánske námestie	Remeselnícky dom	Dom bol zapísaný pre „malebný urbanistický účink“. Po vyhlásení pamiatkovej zóny je chránený celý urb.

				kontext, nie je teda dôvod na špeciálnu ochranu
26/551	3873	Mariánske námestie	Remeselnícky dom	Detto
27/552	3874	Mariánske námestie	Remeselnícky dom	Detto
28/553	3875	Mariánske námestie	Remeselnícky dom	Detto
29/554	3876	Mariánske námestie	Remeselnícky dom	Detto
22/681	4454	Levočská	Lisovňa oleja	Zariadenie už nie je umiestnené v objekte
5/210	4456	Prešovská	Dielňa modrotlačce	Zariadenie bolo premiestnené
3/3	712	Hviezdoslava	Dom meštiansky	Dezolátny tech. stav, dom je čiastočne zrútený

Zoznam objektov navrhnutých na zápis do ÚZKP

Parc. číslo	Číslo objektu	Názov ulice	Názov pamiatky	Dôvod na zápis do ÚZKP
9	36/561	Mariánske	Meštiansky dom	Architektonické a hist. hodnoty
6	2/97	Mariánske	Meštiansky dom v býv. opevnení kostola	Urban. a arch. hodnoty
117	9/37	Mariánske	Meštiansky dom	Architekt. a hist. hodnoty
1310	44/634	Starý jarok	Meštiansky dom	Architekt. a hist. hodnoty
1311	43/633	Starý jarok	Meštiansky dom	Architekt. a hist. hodnoty
87	46/361	Palešovo	Meštiansky dom	Architekt. a hist. hodnoty
378	55/450	Podzámkova	Tzv. "vežový dom"	Výnimočne zachovalý objekt tohoto typu (viď „Mýtna stanica“)

Zoznam objektov dotvárajúcich prostredie s návrhom úprav

Parcel. Číslo	Porad. Číslo objekt.	Ulica	Požiadavka na zmenu

1121	38	Hviezdoslavova	Fasáda
1127	36	Hviezdoslavova	Strecha
1133	32	Hviezdoslavova	Fasáda
1247	24	Hviezdoslavova	Fasáda
1248	23	Hviezdoslavova	Fasáda
1252	22	Hviezdoslavova	Fasáda
1260	18	Hviezdoslavova	Fasáda
1268	14	Hviezdoslavova	Fasáda
1272	12	Hviezdoslavova	Fasáda
1273	11	Hviezdoslavova	Fasáda
1070	66	Hviezdoslavova	Strecha
1076	60	Hviezdoslavova	fasáda
1077	59	Hviezdoslavova	fasáda
1080	56	Hviezdoslavova	fasáda , strecha
1082	54	Hviezdoslavova	Fasáda
1083	53	Hviezdoslavova	Fasáda
687	63	Gálova	fasáda
682	66	Gálova	Fasáda
681	67	Gálova	Fasáda
679	69	Gálova	Fasáda
676	70	Gálova	Fasáda
675	71	Gálova	Fasáda
672	74	Gálova	Fasáda
669	75	Gálova	Fasáda
668	76	Gálova	Fasáda
665	78	Gálova	Fasáda
1046	10	Gálova	+1 poschodie
1047	9	Gálova	+1 poschodie
1048	8	Gálova	+1 poschodie
1052	4	Gálova	Fasáda
1054	2	Gálova	fasáda, +1 poschodie
1055	1	Gálova	Fasáda
1056		Gálova	Fasáda
120	12	Mariánske	Parter
121	13	Mariánske	fasáda, parter
126	17	Mariánske	Parter
129	20	Mariánske	fasáda, +1 poschodie
31		Mariánske	Fasáda
1333	32	Mariánske	Fasáda
1327	35	Mariánske	Fasáda
1326	36	Mariánske	Fasáda
1322	38	Mariánske	Fasáda
634	6	Palešovo	+1 poschodie
631	7	Palešovo	+1 poschodie
626	9	Palešovo	Fasáda
67	28	Palešovo	Parter
71	31	Palešovo	Fasáda , +1 poschodie
76	36	Palešovo	+1 poschodie

77	37	Palešovo	+1 poschodie
92	48	Palešovo	Fasáda, parter
109	49	Palešovo	+1 poschodie
613	3	Prešovská	Fasáda
611	4	Prešovská	Fasáda
609	6	Prešovská	Fasáda
603	11	Prešovská	Fasáda
600	14	Prešovská	Fasáda
598	15	Prešovská	Fasáda
485	51	Prešovská	Fasáda
483	52	Prešovská	Fasáda
482	53	Prešovská	Fasáda
479	54	Prešovská	Fasáda
478	55	Prešovská	Fasáda
475	56	Prešovská	Fasáda
474	57	Prešovská	Fasáda
466	60	Prešovská	Fasáda
457	63	Prešovská	Fasáda
1322	38	Starý jarok	Fasáda
1326	34	Starý jarok	Fasáda
1327	35	Starý jarok	Fasáda
1333	32	Starý jarok	Fasáda
138	3	Robotnícka	Fasáda, +1 poschodie
136	2	Robotnícka	Fasáda, +1 poschodie
449	24	Podzámková	Fasáda
446	25	Podzámková	Fasáda
441	28	Podzámková	Fasáda
435	30	Podzámková	Fasáda
420	35	Podzámková	Fasáda
419	36	Podzámková	Fasáda
416	37	Podzámková	Fasáda
415	38	Podzámková	Fasáda
411	40	Podzámková	Fasáda
408	41	Podzámková	Fasáda
400	44	Podzámková	Fasáda
400	45	Podzámková	Fasáda
399	46	Podzámková	Fasáda
394	47	Podzámková	Fasáda
393	48	Podzámková	Fasáda
390	49	Podzámková	Fasáda
386	51	Podzámková	Fasáda
385	52	Podzámková	Fasáda
382	53	Podzámková	Fasáda
377	56	Podzámková	Fasáda
44	1	Podzámková	Fasáda
45	2	Podzámková	Fasáda
46	3	Podzámková	Fasáda
47	4	Podzámková	Fasáda

48	5	Podzámková	Fasáda
50	7	Podzámková	Fasáda
52	9	Podzámková	Fasáda
34	1	Vodný rad	Fasáda
35	2	Vodný rad	Fasáda
36	3	Vodný rad	Fasáda
38	5	Vodný rad	Fasáda
40	7	Vodný rad	Fasáda
42	9	Vodný rad	Fasáda
132	90	Štefánikova	Fasáda
133	89	Štefánikova	Fasáda
140	86	Štefánikova	Fasáda
152	80	Štefánikova	Fasáda
150	79	Štefánikova	Fasáda
156	76	Štefánikova	Fasáda
157	75	Štefánikova	Fasáda
158	74	Štefánikova	Fasáda
159	73	Štefánikova	Fasáda
160	72	Štefánikova	Fasáda
162	71	Štefánikova	Fasáda
163	70	Štefánikova	Fasáda
308	30	Štefánikova	Fasáda
311	27	Štefánikova	Fasáda
312	26	Štefánikova	Fasáda
313	25	Štefánikova	Fasáda
322	2	Štefánikova	Fasáda
332	17	Štefánikova	Fasáda
338	15	Štefánikova	Fasáda
342	13	Štefánikova	Fasáda
353	10	Štefánikova	Fasáda
358	8	Štefánikova	Fasáda
359	7	Štefánikova	Fasáda

Zoznam rušivých objektov

Parc. čísl.	Porad. čísl.	Funkcia objektu	Požiadavka na zmenu, úpravu
93		Obytný dom	Fasáda a strecha
94		Obytný dom	Fasáda a strecha
95		Obytný dom	Fasáda a strecha
96		Obytný dom	Fasáda a strecha
97		Obytný dom	Fasáda a strecha
98		Obytný dom	Fasáda a strecha
99		Obytný dom	Fasáda a strecha
103		Polyfunkčný objekt	Hmota, fasáda, strecha
659		Administratívna	Strecha- zníženie o jedno podlažie

		budova	manzardovej strechy
661		Priemyselná budova	Strecha, farba fasády
133 5		Administratívna budova	Hmota, strecha, farba fasády

b/ ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY A PRAMEŇOV

- 1.Zásady pamiatkovej starostlivosti MPR Spišská Kapitula 64 145-T
/Ing.arch. D.Mrázová, Ing.arch.V Floreková, ŠÚPS 1986/
- 2.Rámcové zásady PS pre HJ Spišské Podhradie 64 146-T
/Plavčan, Prešov, 1984/
- 3.Územný plán 64 147-T
/pre Sp. Kapitulu, Dr. Petranská, Koščálik, 1988/
- 4.Návrh na vyhlásenie HJ za pam. zónu 68 350-T,350a-T
- 5.Základný umel. hist. a archit. výskum 68 362-T
/MPR+HJ+NKP Sp.hrad/
- 6.Návrh na zápis do zoznamu Sv. k ded. 68 310-Ta
7. - - /angl. jazyk/ 68 310-Tb
8. - - /map. časť+foto/ 68 310-Tc
- 9.Pravek, a stredovek, osídlenie 68 370-T
okolía Sp.hradu
- 10.Mýtna stanica, pam. výskum 68 418-T
/1979, Haberlandová ,Zrubcová /
11. - - /textová časť, fotod., výkr. časť/ 68 418-Ta
12. - - /slohová analýza/ 68 418-Tb

13. - - /návrh pam. obnovy/ 68 418-Tc
- 14.Návrhy OP územia UNESCO 68 431-T
/1994,Dvořáková, Lukáč, Jacková/
- 15.OP NKP Sp.hrad ZPS 68 432-T
/1995,Lukáč, Mráz, Jacková/
16. - - /ZPS textov časť, 1995/ 68 432-Ta
17. - - /fotodokumentácia/ 68 432-Tb
18. - - /grafická dokum.16 m p/ 68 432-Tc
- 19.Návrh OP UNESCO 68 442-T
/PÚ Dvořáková /
- 20.Monitoring územia UNESCO 68 445-T
/Mráz, Jacková ,1996/
- 21.Zásady pre územie UNESCO 68 453-T
/PÚ, 1994,Dvořáková/
- 22.Pažica ,návrh na zápis /1987, Javorský/ 68 457-T
- 23.Dreveník, návrh na zápis /1987, Javorský/ 68 458-T
- 24.Rim.kat.kostol-veža /PUK, 1990,Kahancová/ 68 479-T
- 25.Monitoring /1997,NPaKC Bratislava/ 68 486-T
- 26.Žehra OP UNESCO /1994 Dvořáková, Lukáč, Jacková/ 68 491-T
- 27.Monitoring /1998, Ižvolt, Jacková/ 68 501-T
- 28.Katalóg archeologických pamiatok Spiša, SPN, Bratislava 1969
- 29.100 rokov dobrovoľnej požiarnej ochrany v Sp. Podhradí
1876-1976,Ivan Chalupický , Sp.Podhradie 1976
- 30.Spišské mestá v stredoveku
Marsina a kol, Košice 1974
- 31.Codex Diplomaticus et Epistolaris Slovaciare, Bratislava 1987
- 32.Vývoj sídelných celkov v Spišskom Podhradí
/Eva Križanová , Monumentorum Tutela č.4 str.319, Bratislava 1968/
- 33.Spišské Podhradie, Synagóga, Pamiatkový výskum,
Mgr. V. Horáková, Bratislava 1997
- 34.Synagóga v Sp. Podhradí, Historický výskum, I.Chalupický,1998

35.Sp.Podhradie-história a osobnosti, E. Hlebla, Spišské Podhradie 1994

36.Okolie Spišského hradu, urbanistická štúdia,

Ing. arch. Miroslav Baše, SÚRPMO Praha, 1990

37.Štefánikova ulica, Pamiatkový prieskum, PhDr. Magdaléna

Kvasnicová a kol. študentov FASTU, Bratislava 1998

38.Z dejín okolia Spišského Hradu, 1941

39.Spišská Kapitula, Blanka Puškárová, Imrich Puškár,

Bratislava, 1981

40.Príspevok ku genéze východoslovenských miest a mestských

domov v stredoveku, Jan Muk , in Archeologica historica 7/82

41.Kronika mesta Spišské Podhradie, František Žifčák a kol., Levoča 1999

42.Péče o strechy historických budov, SÚPP , Praha 1997

Použité mapové podklady:

-Zásady pamiatkovej starostlivosti- plán v mierke 1:1000, Bratislava 1986

Spišské Podhradie /Ing.arch. D.Mrázová, Ing.arch.V Floreková, ŠÚPS 1986/

- Katastrálna mapa z roku 1869 v mierke 1:1-2880 /vied. siahyl/, Geodetický a kartografický ústav Bratislava, 53212, (Kirchdrau, Szepes Várallya)

-Pozemkové mapy Spišského Podhradia, Geodézia Prešov 1985

c/ FOTODOKUMENTÁCIA

1. Historické fotografie (tieto fotografie boli vyrobené Dr. Arthurom Muckom zo Spišského Podhradia v rozmedzí rokov 1880-1890)

I. Pohľad na spišskú krajinu. Na pozadí Spišský hrad a Spišské Podhradie (Medzi 1889-1890)

II. Pohľad na Spišské Podhradie z úpätia hradného vrchu

III. Mariánske námestie. Na ľavej strane je budova hostinca („kultúrneho domu“), ktorá bola v 30-tych rokoch nahradená na rozmeroch pôvodných základov funkcionalistickou stavbou

IV. Mariánske námestie a evanjelický kostol

V. Na Mariánskom námestí a Starom jarku sa usporiadavali trhy, nová výsadba stromov lemuje severnú časť námestia

VI. Pohľad na priečelie evanjelického kostola a travertínový chodník.

VII. Harmatova továreň a železnica

VIII. Severná časť Mariánskeho námestia

IX. Pohľad na centrum mesta

2.Súčasná fotografická dokumentácia (Fotografie boli odfotené autorom v roku 1999)

A.Pohl'ady na verejné priestranstvá, námestia a ulice

A1.Palešovo námestie s bytovými domami sídliska Hrad, ktoré nahradili domy pôv. objekty hospodárskych budov zadných traktov

A2.Pohl'ad na Palešovo námestie smerom ku Gálovej ulici

A3.Pohl'ad na Mariánske námestie a centrum mesta s časťou domov okolo predpokladaného opevnenia kostola v popredí

A4.Pohl'ad na Palešovo námestie smerom ku Prešovskej ulici

A5. Pohl'ad na Palešovo námestie smerom ku Prešovskej ulici

A6.Pohl'ad na radové meštianske domy na Mariánskom námestí, evanjelický kostol a prírodnú rezerváciu „Dreveník“ v pozadí

A7.Mariánske námestie

A8.Rad prízemných domov z 18. a 19 storočia na Štefánikovej ulici

B.Významné architektonické objekty

B1.Budova „kultúrneho domu“ z 30-tych rokov , ktorá nahradila staršiu stavbu

B2.Secesná vila majiteľa továrne Harmatu na južnom okraji mesta

B3. Secesná vila majiteľa továrne Harmatu na južnom okraji mesta

B4.Tzv.“Mýtna stanica“, objekt z 13.storočia (Štefánikova 6/460)

B5.Budova skladu (Prešovská 958)

B6.Židovská synagóga (Štefánikova 78/532)

B7.Železničná stanica

B8.Portál hist. radnice (Mariánske námestie 6/369)

B9.Kostol a kláštor Milosrdných bratov (Hviezdoslavova č.1-3)

B10.Kapnka na cintoríne

B11.Podzámková č.55, objekt s gotickým vstupom pripomínajúci objekt „mýtnej stanice“ na Štefánikovej ulici, teda formu vežovej hranolovej stavby. Tento objekt odporúčame navrhnuť na zápis do ÚZKP

C.Autentické detaily materiálov a konštrukcií „malej architektúry“ mestského interiéru

C1.Výkladná skriňa na Palešovom námestí

C2.Príklad fasády z 19.storočia (Štefánikova 28,29)

C3.Príklad fasády z 19.storočia (Hviezdoslavova č.50/445)

C4.Príklad fasády z 19.st. (Hviezdoslavova 52/447)

C5.Kľučky vstupných brán meštianskych domov na Palešovom námestí

C6.Kľučky vstupných brán meštianskych domov na Palešovom námestí

C7.Kľučky vstupných brán meštianskych domov na Palešovom námestí

C8.Výkladná skriňa na Palešovom námestí

C9.Detail travertínovej dlažby

C10.Detail travertínovej dlažby

C11.Detail travertínového žľabu

C12.Nárožný kameň, slúžiaci ako ochrana pred poškodením vstupného portálu vozom

C13.Príklad drevenej a kamennej konštrukcie hosp. budovy, cesta z Podzámkovej ulice smerom k Spišskému hradu

D.Poškodenia stavieb

D1.Rezervná plocha na mieste zbúraného renesančného domu na Palešovom námestí (33/348)

D2.Neobývaný dom na Palešovom námestí (č.2)

D3.Neobývaný dom na Štefánikovej ulici (č.7/272)

D4.Statické poruchy na fasáde (Palešovo námestie č.25/217)

D6.Statické poruchy- prejazd meštianskeho fondu (Palešovo námestie č.25/17)

E.Zeleň v meste

E1.Pohľad na Starý jarok, stromy okolo potoka Lučanky boli prvou vegetáciou v mestskom jadre. Brehy potoka sú spevnené s travertínovými blokmi

E2.Prvý park založený na Mariánskom námestí na začiatku storočia, jedličky boli vysadené dodatočne

E3.Zosilnenie brehov potoku Margecanka s kameňmi osadenými v cementovej malte

E4.Chodník vedúci na hist. cintorín obklopený nevhodnými tujami

E5.Novší park na Mariánskom námestí, na tomto mieste bývali odstavené koňské povozy

E6.Zadné trakty domov na Mariánskom námestí

E7.Zanedbané zadné trakty Palešovho námestia

E8.Podzámková ulica, potočná zeleň pripomína „vidiecky charakter“ sídla

F.Negatívne prvky prejavujúce sa na fasádach.

F1.Reklamy a označenia prevádzok na fasáde (Palešovo námestie č.218)

F2.Reklamy a označenia prevádzok na fasáde (Mariánske námestie č.44/634)

F3.Nové okná s príliš veľkým nečleneným presklením, ktoré nahradili okná z 19.stor.

F4.Príklady rôzneho „poňatia“ dlažieb jednotlivými vlastníkami domov (Robotnícka č.582/22)

F5.Plynomerná skriňa umiestnená na fasáde zapísanej KP (Starý jarok, č.39/929)

F6.Plynomer predsadený pred objektom (Podzámková č.37/432)

F7.Príklad fasády jednoduchého prízemného domu po výmene krytiny, okien, dvernej výplne, po pridaní strešníka, el. rozvodnej skrine, plynomernej skrine a vývodu gamatiek (Robotnícka 7/569)

G.Príklady vhodných riešení

G1.Plynomerná skriňa natretá zmesou stavebného lepidla, piesku a farby (Gálova č.73/191)

G2. Plynomerná skriňa natretá zmesou stavebného lepidla, piesku a farby. Vertikálne napojenie je stále predsadené pred fasádou namiesto vedenia v chráničke pod omietkou. Modernistické úpravy okna, dverí a remienkový obklad sokla sú úplne nevhodné (Gálova č.72/190)

G3.Obnovy domov na Robotníckej ulici, ktoré boli navrhované na demoláciu

G4.Najmenší možný rozmer 15/15cm skrinky pre hlavný uzáver NT rozvodu plynu na fasáde objektu, plynomerná skrinka môže byť umiestnená vo vetranej chodbe (prejazde)

G5.Udržiavaný objekt na Robotníckej ulici (č.14/576), ktorý zachováva charakteristické tradičné materiálové riešenia (keramická škridla, hladká omietka, nenamorené drevo, štrkový priedyšný násyp) zachovalé remeselné prvky (komín. kazetové dvere, omietkový sokel). Problematickými zostáva strešníkove napojenie a el. rozvodová skriňa

